T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
ARAP DİLİ VE BELAGATI BİLİM DALI

BAĞIMSIZLIK DÖNEMİ KIRGIZİSTAN'DAKİ ARAPÇA EĞİTİMİ VE ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Bekzat ASANBEKOV

BURSA – 2019

T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
ARAP DİLİ VE BELAGATI BİLİM DALI

BAĞIMSIZLIK DÖNEMİ KIRGIZİSTAN'DAKİ ARAPÇA EĞİTİMİ VE ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Bekzat ASANBEKOV

Danışman
Doç. Dr. Fadime KAVAK

BURSA – 2019

TEZ ONAY SAYFASI

T. C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Arap Dili ve Belagat Bilim Dalı'nda 701623060numaralı **Bekzat Asanbekov**'un hazırladığı **"Bağımsızlık Dönemi Kırgızistan'daki Arapça Eğitimi Ve Öğretim Yöntemleri" isimli** Yüksek Lisans çalışması ile ilgili tez savunma sınavı 26.08.2019..... günü 12:00-13:00 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin başarılı/~~başarısız~~ olduğuna oybirliği/~~oy çokluğu~~ ile karar verilmiştir.

Üye
(Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)

Doç. Dr. Fadime KAVAK

Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye

Doç. Dr. Hüseyin GÜNDAY

Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye

Dr. Öğretim Üyesi Emin UZ

Afyon Kocatepe Üniversitesi

26/08/2019

YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 01/08/2019

Tez Başlığı / Konusu: **Bağımsızlık Dönemi Kırgızistan'daki Arapça Eğitimi ve Öğretim Yöntemleri** başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası b) Giriş c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam **79** sayfalık kısmına ilişkin, 01/08/2019 tarihinde şahsım tarafından ***Turnitin*** adlı intihal tespit programından (Turnitin)* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı **% 17**'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

1- Kaynakça hariç
2- Alıntılar hariç/dahil
3- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları dahil

Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza
01/08/2019

Adı Soyadı: Bekzat ASANBEKOV

Öğrenci No: 701623060

Anabilim Dalı: Temel İslâm Bilimleri

Programı: Arap Dili ve Belagati

Statüsü: Yüksek Lisans

Danışman

Doç. Dr. Fadime KAVAK

Tarih: 01/08/2019

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum **"Bağımsızlık Dönemi Kırgızistan'daki Arapça Eğitimi ve Öğretim Yöntemleri"** başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza
26.08 2019

Adı Soyadı: Bekzat ASANBEKOV

Öğrenci No: 701623060

Anabilim Dalı: Temel İslam Bilimleri

Programı: Tezli Yüksek Lisans

Statüsü: Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı	**:** Bekzat ASANBEKOV
Üniversite	: Uludağ Üniversitesi
Enstitü	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	: Temel İslam Bilimleri
Bilim Dalı	: Arap Dili ve Belagati
Tezin Niteliği	: Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı	: xi+61
Mezuniyet Tarihi	: …. / …. / 2019
Tez Danışmanı	: Doç. Dr. Fadime KAVAK

BAĞIMSIZLIK DÖNEMİ KIRGIZİSTAN'DAKİ ARAPÇA EĞİTİMİ VE ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ

Bu çalışmada Kırgızistan'ın Bağımsızlık Döneminde Arapça eğitiminin başlaması, bu alanda yazılan ilk çalışmalar ve onların yöntemleri ile resmi ve gayri resmi kurumlardaki arapça eğitiminden bahsedilmiş; Arapçayı Kırgızistan'da öğrenmek isteyenlerin ilk başvuracakları temel kitaplar hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca Kırgız Milli Eğitim sistemindeki Arap Dilinin durumu tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışma Giriş, Birinci Bölüm, İkinci Bölüm ve Sonuçtan oluşmaktadır. Girişte tezin amacı, önemi ve araştırma yönteminden bahsedilmiş; birinci bölümde de genel olarak Kırgızistan'ın tarihi, sosyo-kültürel yapısı, Kırgız dili ve özellikleriyle Arapça'nın Kırgızca'ya olan etkisi hakkında bilgiler verilmiştir.

İkinci bölümde ise; Bağımsızlık Dönemi Kırgızistan'da sarf, nahiv, belagat alanında yapılan çalışmalarla, sözlük ve tercüme alanındaki faaliyetler hakkındaki çalışmalara yer verilmiş; Arapça eğitimi ve öğretiminin verildiği medreseler, üniversiteler, fakülteler ve dil merkezlerinin öğretim yöntemleriyle okuttukları kaynaklar hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bağımsızlık, Kırgızistan, Kırgız dili, Arapça eğitim-öğretimi.

ABSTRACT

Name and Surname	: Bekzat Asanbekov
University	: Uludağ University
Institution	: Social Sciences Institution
Field	: Basic Islamic Sciences
Branch	: Arabic language and Rhetoric
Degree Awarded	: Master
Page Number	: xi + 61
Degree Date	: …. / …. / 2019
Supervisor	: Assoc. Prof. Dr. Fadime KAVAK

ARABİC EDUCATİON AND TEACHİNG METHODS İN KYRGYZSTAN AT THE INDEPENDENCE PERİOD

In this study, the beginning of Arabic education in Kyrgyzstan in the Independence Period, the first studies written in this field and their methods and the education of Arabic in formal and informal institutions were mentioned. The first applications of the students who want to learn Arabic in Kyrgyzstan are given information about basic books. Moreover, the status of the Arabic language in the Kyrgyz National Education system was determined.

The study consists of introduction, first section, second section and result. The aim, importance and research method of the thesis are mentioned in the introduction; In the first chapter, information is given about the history of Kyrgyzstan, socio-cultural structure, Kyrgyz language and characteristics and the effect of Arabic on Kyrgyzstan.

In the second section; Independence Period In Kyrgyzstan, research was conducted on the activities in the field of consumables, nahiv, eloquence, and dictionary and translation activities; It was tried to give information about the teaching methods and the sources of the teaching of Arabic language, university, language, language and language teaching.

Key Words: Independence, Kyrgyzstan, Kyrgyz language, Arabic education.

ÖNSÖZ

1991 senesinde Sovyetler Birliği'nin dağılıp Kırgızistan'ın bağımsızlığına kavuşmasıyla birlikte Kırgızistan tekrar güç kazanmaya başlamış; yetmiş senelik dini baskıya rağmen inancını kaybetmeyen Kırgızistan'da birçok dini kurum ve medrese açılmış, camilerde hutbeler okunmaya başlanmıştır. Bununla birlikte halkın bir kısmı – özellikle de genç nesil- İslam dinini ve Arapça'yı öğrenmek için çaba sarf etmiştir. Ancak ilk dönemlerde istekli olan halkı dini alanda eğitmek için neredeyse kadroların olmaması büyük bir eksiklik olmuştur.

İşte bu çalışmanın amacı Kırgızistan'ın bağımsızlığını kazanmasından günümüze kadarki süre içinde Kırgızistan'daki Arapça eğitiminin durumunu ortaya koymak, dil öğrenimindeki eksikleri ve yanlışlıkları tespit ederek bunların nasıl giderilebileceği hususunda bir değerlendirme yapmaktır. Bunun için öncelikle bağımsızlık sonrası Kırgızistan'da Arapça alanında yazılan eserler, yapılan faaliyetler hakkında bir araştırma yapılmış; daha sonra medreseler, üniversiteler, fakülteler ve dil merkezleri gibi eğitim kurumlarının Arapça eğitimi ve öğretim yöntemleriyle okutulan kaynak eserler hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır.

Çalışma sırasında öncelikle çok değerli zamanını ayıran ve her türlü yardımı esirgemeyen değerli danışmanım Doç. Dr. Fadime KAVAK hocama, daha sonra çalışmaya katkıları olan hocalarıma ve arkadaşlarıma, her daim desteklerini hissettiğim aileme teşekkürlerimi sunarım.

Bekzat Asanbekov

Bursa 2019

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI ..... **II**

YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU ..... **III**

ÖZET ..... **IV**

ABSTRACT ..... **V**

ÖNSÖZ ..... **VI**

İÇİNDEKİLER ..... **VIII**

KISALTMALAR ..... **XI**

GİRİŞ **1**

1. Araştırmanın Konusu 1
2. Araştırmanın Amacı 2
3. Araştırmanın Önemi 2
4. Kapsam ve Sınırlılıklar 2
5. Araştırmanın Yöntemi 3
6. Kütüphane Çalışmaları ve Kaynak İncelemesi 3
7. Resmi ve Özel Kurumlarla Görüşme 3

BİRİNCİ BÖLÜM

I. KIRGIZİSTAN HAKKINDA GENEL BİLGİLER **4**

A. TARİHİ 4

B. COĞRAFİ KONUMU 5

C. SOSYO-KÜLTÜREL YAPISI 6

II. KIRGIZ DİLİ'NE GENEL BAKIŞ **8**

A. KIRGIZCA'NIN TARİHİ 8

B. KIRGIZ YAZISI 12

C. ARAPÇA'NIN KIRGIZCA'YA ETKİSİ 13

İKİNCİ BÖLÜM

I. BAĞIMSIZLIK DÖNEMİNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR..... 27

A. SARF (Morfoloji) ÇALIŞMALARI..... 28

B. NAHİV (Sentaks) ÇALIŞMALARI..... 29

C. BELAGAT ÇALIŞMALARI..... 29

D. SÖZLÜK ÇALIŞMALARI..... 31

E. TERCÜME ÇALIŞMALARI..... 32

II. KIRGIZİSTAN'DA ARAPÇA EĞİTİMİ VEREN KURUMLAR..... 33

A. ÜNİVERSİTELER ve FAKÜLTELER..... 33

1. Mahmud Kaşgari Barskani Doğu Üniversitesi..... 34

2. Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi..... 35

3. Bişkek Sosyal Bilimler Üniversitesi..... 36

4. Orta Asya Amerika Üniversitesi..... 37

5. Kırgız-Rus Slav Üniversitesi..... 38

6. Cusup Balasagın Kırgız Millî Üniversitesi..... 38

7. Arabaev Üniversitesi..... 39

8. S. Naamatov Narın Devlet Üniversitesi..... 39

9. Oş Devlet Üniversitesi..... 40

10. Kırgızistan İslam Üniversitesi..... 41

11. Kırgızistan Uluslararası Üniversitesi..... 41

12. Isık-Köl Devlet Üniversitesi..... 42

13. Kırgızistan'da Arapça eğitimin verildiği üniversitelerde okutulan başlıca kaynak eserler:..... 43

a. Dili Arapça Olan Eserler:..... 43

b. Dili Rusça Olan Eserler:..... 44

B. MEDRESELER..... 45

C. OKULLAR..... 50

1. "Davha" Okulu..... 50

2. "Salsabıl" Kız Okulu..... 50

3. "Naima" Genel Eğitim Müslüman Okulu..... 50

D. YABANCI DİL MERKEZLERİ 51
1. Ala-Too Geliştirme Merkezi 51
2. Kırgız-Arap Eğitim Merkezi 51
3. Arabistan Kültür ve Eğitim Merkezi 52
III. KIRGIZİSTAN'DA ARAPÇA ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ 52
A.ÜNİVERSİTELERDEKİ ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ 52
B.MEDRESELERDEKİ ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ 53
C.YABANCI DİL MERKEZLERİNDEKİ ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ 54
SONUÇ 55
KAYNAKÇA 56

KISALTMALAR

Kısaltma	
A.g.e.	Adı geçen eser
A.g.m.	Adı geçen makale
Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
çev.	Çeviren
DİA	Türkiye Diyanet Vakfi İslam Ansiklopedisi
ed.	Editör
haz.	Hazırlayan
Kır.	Kırgızca
no.	Numara
S.	Sayı
s.	Sayfa
vb.	Ve benzeri
Yay.	Yayınları, Yayınevi

GİRİŞ

Kırgızistan'ın bağımsızlığından günümüze kadarki süre içinde tüm eğitim-öğretim aşamalarında, Arapça eğitimin verildiğini ve yayıldığını söylemek mümkündür. Bağımsızlık döneminden itibaren kurulan ilk cami ve medreselerde başlatılan Arapça eğitim faaliyeti, SSCB döneminden önce de vardır. Ancak, Orta Asya bölgesinde Sovyet komünist rejiminin yerleşmesiyle birlikte dini eğitim yetmiş yıllık bir zaman boyunca unutturulmaya çalışılmış, tüm din ve din eğitimi faaliyetleri yasaklanmıştır.

31 Ağustos 1991 tarihinde Kırgızistan'ın bağımsızlığına kavuşmasıyla dini yaşayabilecek, ibadetleri yerine getirebilecek, dini ve manevî değerleri öğretecek kurumlarda Arapça eğitimi verme konusunda müslümanlar büyük gayret ve çaba sarf etmişlerdir. Devletin demokratik esaslar üzerine kurulması ve bu bağlamda yeni yasal düzenlemeler getirilmesi halkın çeşitli özgürlükler kazanmasına, özellikle dini eğitim içerisinde Arapça eğitimine başlamasına sebep olmuştur. Kırgızistan vatandaşlarının Arapça eğitim ve öğretimi alanında ihtiyaçlarını karşılamak için devlet tarafından Arapça eğitim veren resmi yükseköğretim kurumları olan İlahiyat Fakülteleri, Din Bilimleri Bölümleri, Halkla İlişkiler ve Doğu Araştırmaları fakülteleri kurulmuş, ülke genelinde İslâm Enstitüleri, medreseler ve dil merkezleri açılmıştır.

Tüm bu verilerden hareketle bu araştırmada, Kırgızistan'da bağımsızlıktan günümüze kadar gelen Arapça eğitimi ve öğretim yöntemleri hakkında genel bilgi verilmeye çalışılacaktır.

1. Araştırmanın Konusu

Araştırmamızın konusu "Bağımsızlık Dönemi Kırgızistan'daki Arapça Eğitimi ve Öğretim Yöntemleri" dir. Bunun için bu çalışmada Bağımsızlık Dönemi Kırgızistan'da Arapça eğitimi ilgili yazılan en önemli çalışmalar ele alınacak, resmi ve resmi olmayan kurumlardaki eğitim ve öğretim yöntemleri hakkında bilgi verilmeye çalışılacaktır.

2. Araştırmanın Amacı

Araştırmamızın genel amacı, Bağımsızlık dönemi Kırgızistan'da Arapça eğitiminin durumunu ve gelişimini ele almak; günümüzde Kırgızistan'da var olan Arapça eğitim ve öğretiminin problemlerini tespit etmeye çalışmaktır. Bu bağlamda Kırgızistan'da Arapça eğitimin verildiği kurumların eğitim yöntemleri ortaya konulmaya, ülkede Arapça eğitiminin nasıl bir gelişim süreci izlediği ve pratikte nasıl uygulandığı açıklanmaya çalışılacaktır.

3. Araştırmanın Önemi

SSCB döneminden sonra dinin tekrar halk arasında yayılması ile Kırgızistan'ın başka devletlerle, özellikle Arap devletleri ile olan dini, siyasi ve ekonomik ilişkileri yeniden kurulmaya başlamıştır. Zikredilen bu hususlarda devlet işlerinde çalışmak ve açılan kurumlarda dini dersler vermek amacıyla görev almak isteyen öğrenciler Arapça öğrenmek için Mısır, Suudi Arabistan, Suriye gibi Arap ülkelerine gitmeye başlamıştır. Arap ülkelerine gidemeyip Kırgızistan'da Arapça öğrenmek isteyenler için de çeşitli eserler kaleme alınmış, resmi ve gayri resmi eğitim kurumları açılmıştır.

Araştırmamız, bağımsızlık dönemi Kırgızistan'da Arapça eğitimi için yazılan eserlerin incelenmesi, açılan kurumların araştırılması ve bu kurumlarda verilen eğitim-öğretim yöntemlerinin açıklanması açısından önemlidir.

4. Kapsam ve Sınırlılıklar

Araştırma, Kırgızistan'daki Arapça eğitiminin Bağımsızlık döneminden günümüze kadarki tarihsel gelişimi, Kırgızistan'daki Arapça eğitimin örgün ve yaygın eğitim içindeki yeri, bağımsızlık dönemi Kırgızistan'da Arapça eğitiminin mevcut durumu ve öğretim yöntemleriyle sınırlandırılmıştır.

5. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmamızda dökümantasyon metoduna bağlı olarak literatür incelemesi gerçekleştirilmiştir. Literatür olarak konuyla ilgili Kırgızca, Rusça, Türkçe ve Arapça kaynaklar kullanılmıştır. Bunun için konu ile ilgili resmî yayınlar, yönetmelikler, ders programları, dergiler, tezler ve makalelerden faydalanılmıştır.

6. Kütüphane Çalışmaları ve Kaynak İncelemesi

Kırgızistan'da Arapça eğitimi ile ilgili literatürün tespitinde genel olarak Kırgızistan Cumhuriyeti Merkez Kütüphanesi ve Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Kütüphanesi'nden (KTMÜ) faydalanılmıştır. Türkiye'de ise Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi ve İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi'nden (İSAM) istifade edilmiştir. Ayrıca internet aracılığı ile kaynak taraması da yapılmıştır.

7. Resmi ve Özel Kurumlarla Görüşme

Kırgızistan'da Arapça eğitimi ile ilgili bilgi ve literatürün elde edilmesi için Kırgızistan Müslümanları Dini İdaresi (KMDİ), Kırgızistan İslâm Üniversitesi, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Mahmud Kaşgari Barskani Doğu Üniversitesi Arap Dili Bölümü, Kırgız-Rus Slavyan Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Fakültesi, Bişkek Beşeri Bilimler Üniversiteleriyle gerek yüzyüze gerekse mail yoluyla görüşülmüştür. Bu görüşmeler neticesinde ülkedeki Arapça eğitiminin tarihi, bağımsızlık döneminden sonraki durumu, Arapça eğitim ve öğretim yöntemlerindeki gelişmeler ve mevcut sorunlar hakkında bilgiler edinilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

I. KIRGIZİSTAN HAKKINDA GENEL BİLGİLER

A. TARİHİ

Günümüzde Orta Asya'da yaşayan halklar arasında adına Kırgızlar kadar erken rastlanan hiçbir halk olmasa gerektir. Kırgızların niçin bu isimle isimlendirildiği hususunda farklı bilgiler bulunmaktadır.[1] Orhun yazıtlarında adı geçen kavim isimlerinden ancak Kırgızların ismine çok daha önceki devirlerde rastlanmaktadır. Kırgızlar, Hunlar devrine ait hikâyelerde, yani milattan biraz önce ve sonraki devirlerde anılmaktadırlar. En eski Çin kaynaklarında Kırgızlar Kien-Kun şeklinde yazılmaktadır. Prof. Pelliot bu kelimeyi Moğolca tekil siğası olan Kyr-kun kelimesiyle açıklamaktadır. Şu halde Çinliler, Kırgızları bir Moğol kavmi aracılığıyla öğrenmişlerdir. Kırgızlar ve onların yaşadıkları yerlerden olan Yukarı Yenisey havzası hakkındaki Çin kaynaklı bilgilerin en doğrusu Türk devleti zamanına ait olanıdır.[2] Çinlilerin "Tang Sülalesi Tarihi"nde birkaç Kırgız kelimesine rastlanmaktadır. Bütün bu delillerden Kırgızların daha o zamanlarda da Türkçe konuştukları anlaşılmaktadır.[3]

Kırgız kelimesinin "Kır-gez", Kırk-yaz, "kırk boy" ve "kırk"a "ız" çoğul eki eklenerek türemiş bir kelime olduğu hakkında çeşitli rivayetler vardır.[4] Çin kaynaklarında geçen bilgilere göre en eski Türk kabilelerinden biri olan Kırgızlar, ilk devletlerini M.Ö. II. yüzyılda Ki-Ku, Kien-Kun veya Gen-gün, Gegun adıyla bugünkü Kırgızistan'ın doğusu ve kuzeydoğusunda kurmuşlardır. Bir süre sonra bu devlet yıkılmış ve Kırgızlar'ın Hun yönetimine girmiştir. Hunlar'ın zayıflaması sebebiyle Baykal gölünden Tibet'e kadar uzanan bölgede Hakas Devleti'ni kuran Kırgızlar,[5] miladi

[1] Vasili Vladimiroviç Barthold, *Kırgızlar*, çev. Ufuk Deniz Aşçı, Konya: Kömen Yayınları, 2002, s. 1.
[2] Vasili Vladimiroviç Barthold, *Orta Asya Türk Tarihi Hakkında Dersler*, Ankara: Çağlar, 2004, s. 32.
[3] Barthold, a.g.e., s. 32.
[4] Mustafa Erdem, *Kırgız Türkleri Sosyal Antropoloji Araştırmaları*, Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2000, s. 58-59.
[5] Mehmet Saray, *Kırgızistan*, T.D.V. İslam Ansiklopedisi, C. 25, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002, s. 442.

VI. yüzyıldan itibaren 560 yılında Mokan Kagan idaresindeki Kök Türklerin hakimiyetine girmiş ve yaklaşık bir asır boyunca Kök Türk yönetiminde yaşamışlardır.[6]

İslâmiyetin Orta-Asya'da hâkimiyet kurması ile Müslümanlar eski ticaret yollarından yararlanmaya başladılar. Çin kaynaklarından edinilen bilgilere göre, Müslüman ticaret kervanları daha VIII. asırda Karluklar'ın yaşadığı bölgeden geçerek Yenisey nehrinin başlarına, Kırgızlara kadar gidip geliyorlarmış. İslâm kaynaklarında da bu Kırgızlara giden yol hakkında bilgiler bulunmaktadır. Bu bilgiler kısmen de olsa Orhun yazıtlarındakilerle de uyuşmaktadır.[7]

Şamanlığı benimseyen Kırgızlar arasında İslâmiyet, II. (VIII.) yüzyılda Fergana'da gerçekleştirilen fetihler sırasında yayılmaya başlamıştır. Önce Fergana havzasında yaşayan Kırgızlar, daha sonraki asırlarda özellikle Karahanlı idaresi sırasında ülkenin merkezinde ve kuzeyinde bulunan Kırgızlar'ın bir kısmı İslâm'a girmiştir. XI. (XVII.) yüzyıldan itibaren de tasavvufun etkisiyle Kırgızlar arasında İslâmiyet hızla yayılmıştır.[8]

B. COĞRAFİ KONUMU

Kırgızistan Orta Asyada yer alan bağımsız ve demokratik bir Türk devletidir. Coğrafi olarak Avrupa ile Asyayı birleştiren İpek yolu üzerinde kurulmuş ve birçok medeniyetin buluştuğu alanda yer almıştır. Dünya haritasında Kırgız Cumhuriyeti olarak tanınan ülke, Avrasya'nın ortasında bulunmakta olup Büyük Okyanustan 3830 kilometre, Atlas Okyanusundan 6530 kilometre, Hint Okyanusundan 1670 kilometre, Güney Okyanusu 1670 kilometre uzaklıktadır. Kırgızistan, 43°16 ve 39°11 kuzey enleminde, 65°15 ve 80°18 doğu boylamında, batıdan doğuya 925 kilometre, kuzeyden güneye doğru 454 kilometrede yer almaktadır.[9]

Güneyde bulunan ve "dünyanın çatısı" denilen Pamir kütlesine ait dağların yükseltisi birçok yerde 6000 metreyi geçer. Kırgızistan'ın en yüksek noktası Pobeda

[6] Saadettin Gömeç, *Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Tarihi*, Ankara: Akçağ Yayınları, 1999, s. 101.
[7] Barthold, a.g.e., s. 43.
[8] Saray, a.g.m., s. 443.
[9] Ömürbek Barataliev, Nuriyla Alımkulova, *Geografiya*, Bişkek: İnsanat Yayınları, 2012, s. 4.

doruğudur (7439 m.). Dağların dorukları birçok yerde buzullarla kaplıdır. Sadece batıda Fergana havzasının doğu ucu ile kuzeyde Bişkek'ten Kazakistan düzlüklerine kadar uzanan yöredeki yükseltisi 1000 metrenin altına düşen Kırgızistan için bu özelliklerinden ötürü "Asya'nın İsviçresi" benzetmesi yapılır. Yüksek dağlarla çevrili ve deniz etkisinden uzak olduğu için ülkede şiddetli bir karasal iklim hâkimdir. Dolayısıyla da yaz ile kış, gece ile gündüz arasındaki sıcaklık farkı oldukça belirgindir.[10]

C. SOSYO-KÜLTÜREL YAPISI

Dağlık arazide hayvancılık ve tarımla geçinip göçebe hayat yaşayan Kırgızlar'ın eğitim ve kültür faaliyetleri çarlık zamanında zayıflamış olmakla birlikte; bir rivayete göre on iki hayvanlı takvimi ilk defa kullanan Türkler, Kırgızlardır ve bu takvimin mûcididirler.[11]

Kırgızlar arasında okuma yazma seviyesi yüksektir ve özellikle Kur'an eğitimi verilen okullar yaygındır. Yüksek sınıftaki kimseler ve zenginler tahsillerini Kazan ve Özbek medreselerinde yapmaktadırlar.

Kırgızistan'da mektep ve medreselerin sayısı XX. Yüzyılın başlarında arttırılmıştır. Buna rağmen Kırgızistan'da istenen eğitim oranına ulaşılamamasının en önemli sebebi Ruslar'ın uyguladığı eğitim politikasıdır. Rus-Kırgız okullarında Rus eğitim sistemi içerisinde Kırgız çocukları Nikolay İlminski'nin öncülüğünde Rusça eğitim görmeye ve dinden uzaklaştırılmaya çalışılmıştır. Onun 1896'da vefat etmesinden sonra Rus okullarına tepki gösteren Kırgız Türkleri arasında millî eğitim faaliyetleri oldukça geç kalmıştır. Nitekim Kırgızistan'da yedi yıllık ilkokul mecburiyeti 1934 yılında getirilmiş, kız çocuklarını bu okullarda okutma zorunluluğu ise 1950'lerde gerçekleşmiştir. 1954 yılında ise Kırgızistan İlimler Akademisi kurulmuştur. 1971-1972 istatistiklerine göre Kırgızistan'da 1810 ilköğretim kurumu olup, bu okullarda 1 milyon civarında öğrenci okumaktadır. Farklı alanlarda eğitim veren orta dereceli okul sayısı otuz altı olup buralarda 42.000 civarında öğrenci eğitim görmektedir. Kırgızistan'daki

[10] Erdoğan Akkan, *Kırgızistan*, T.D.V. İslam Ansiklopedisi, C.25, Ankara: TDV Yayınları, 2002, s. 441; Mehmet Saray, *Kırgız Türkleri Tarihi*, İstanbul: Nesil Matbaacılık ve Yayıncılık, 1993, s. 7.
[11] Vladimir Vasileviç Barthold, *Orta Asya Türk Tarihi*, Ankara: Çağlar, 2004, s. 15.

başlıca yükseköğretim kurumları; Kırgız Devlet Üniversitesi, çeşitli dallarda eğitim veren Bişkek Tarım, Sağlık, Politeknik ve Pedagoji enstitüleriyle Spor Akademisi, Oş Politeknik Enstitüsüdür. Bu kurumlarda 1971 yılında yaklaşık olarak 50.000 öğrenci eğitim almıştır.[12]

1923 senesinde bazı işaretlerin ilâve edilmesiyle Arap alfabesini alan Kırgızlar 1928 yılından sonra Latin, 1941'den itibaren de Kiril alfabesini kabul etmişlerdir. Bağımsız Kırgızistan Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra diğer Türk Cumhuriyetleri gibi tekrar Latin alfabesinin kullanılması yolunda çalışmalar yapılmaktadır. Kırgızistan'da 1924'te 457 ilkokul ve iki ortaokul varken 1935'te bu sayı 1562 ve 106'ya yükselmiştir. Aynı yıl içinde kırk civarında gazete ile 124 eser yayınlanmıştır.

Kırgızistan Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra açılan ve sayıları zamanla artan okullarda Kazan ve Özbek Türkçesi'nin yerini Kırgız lehçesi almıştır. Kırgız lehçesi kendi içinde Kuzey ve Güney Kırgızca olmak üzere ikiye ayrılır. Yakın zamana kadar şifahî olarak devam eden Kırgız Edebiyatı bilhassa kahramanlık destanları, halk türküleri, bilmeceler, atasözleri ve çeşitli hikâyelerle dikkat çekmektedir. "Irçı" veya "akın" denilen halk ozanlarının büyük değeri vardır. Bunların en meşhur temsilcileri Toğolok, Moldo takma ismiyle tanınan Bayimbet Abdurrahman Oğlu, Toktogul Satılganov, İsak Saibekov ve T. Talkanbayev'dir. Türk destan edebiyatının en güzel örnekleri arasında yer alan Manas Müslüman Kırgızlar ile gayri müslimler, özellikle de Kalmuklar arasındaki mücadeleleri anlatmaktadır. İslâmiyet'in Türk halkına söylettiği ilk büyük destan olan ve eski Türk inanışından da izler taşıyan Manas zamanla Orta Asya Türkleri'nin ortak destanı olmuştur.

Kırgız yazılı edebiyatının ilk örnekleri, Orta Asya'daki diğer Türk boylarına göre geç bir dönem olan XX. yüzyılın ilk çeyreğinde kaleme alınmıştır. Kırgızca basılan ilk eser, Kılıç Mamurkan'ın 1911 yılında yayımlanan Zelzele isimli kitabıdır. 1913'te Eşenalı Arabayev Kırgızlar için bir alfabe düzenlemiştir. Aynı yıl Osmanlı Sadıkov'un ve 1914'te Manap Şabdan'ın Kırgız Tarihi adlı eserleri yayınlanmıştır.

Rus istilâsı öncesi ve sonrası şairlerinde genellikle ümitsizlik duygusu hâkimdir. Fakat zamanla kabile hayatı yerine millî cemiyet ve devlet mefhumunun geçmesiyle

[12] Erdoğan, a.g.m., s. 441.

Sıdık Karaç, Osmalı Sıdık ve Kasım Tınıstan gibi milliyetçi şairler yetişmiştir. Bu şairlerin ortak ideali Kırgız ve Kazaklar'ın, düşmanlarına karşı birleşmesidir.

Kırgız millî eğitiminde önemli hizmetlerde bulunan Kasım Tınıstan, çeşitli ders kitapları hazırlayarak Kırgızca'nın okul dili haline gelmesine katkıda bulunmuştur. Bu dönemde Tokombay'ın "Kanlı Yıllar" adlı manzum eseriyle Turusbek'in ilk müzikal dramı 1916 yılı Kırgız ayaklanmasını tasvir etmektedir. Yine Tokombay'ın ve Mukay Elebay'ın köy hayatını ele alan romanları Kırgız millî edebiyatının ilk örneklerindendir. Nesrin ilk temsilcilerinden olan T. Sıdıkbekov "Zamanımızın İnsanları" adlı romanıyla 1949'da ödül almıştır. Sıdıkbekov'un Rus edebiyatından tercümeleri de vardır. Lenin ödülüne lâyık görülen ünlü Kırgız yazarı Cengiz Aytmatov'un roman ve hikâyelerinin çoğu Türkiye Türkçesi'ne çevrilmiştir.

Kırgız musikisine gelince o, sözlü halk edebiyatına bağlı olarak gelişmiştir. Ünlü mûsikişinas Maldıbay'ın altmış civarında bestesi vardır. 1926'da açılan tiyatro stüdyosu dört yıl sonra devlet tiyatrosu olmuş ve burada birçok Kırgızca piyes oynanmıştır. Son zamanlarda Aytuy ve Akılbek gibi Kırgız ressamları da yetişmiştir. Kırgız mimarisinin en güzel örnekleri ise Talas (Evliyaata) vadisindeki Er Manas'a ait olanlardır.[13]

II. KIRGIZ DİLİ'NE GENEL BAKIŞ

A. KIRGIZCA'NIN TARİHİ

Bir dilin tarihi halkının tarihi ile yaşar, onunla gelişir ve o halkın yok olması ile yok olur. Bir dil bir bölgede yaşayan insanların lehçeleri sayesinde ortaya çıkar taki küçük suların birleşerek derya olması gibi.[14] Dilin yaşaması kendi toplumun insanlarına ve sosyal kültürel yaşamına bağlıdır. Küçük sulardan birleşen büyük derya gibi olan dile

[13] Erdoğan, a.g.m., s. 441.
[14] Karboz Dıykanov, *Kırgız tili tarıhınan*, Frunze: Mektep, 1980, s. 3.

kendi toplumu sahip çıkmazsa, onu geliştirmeye çaba göstermezse büyük deryanın küçük sulara bölünerek belirsiz taraflara akarak kaybolması gibi kaybolur.[15]

Kırgızca üzerine yapılan araştırmalara göre Kırgızcanın tarihi Orhun Yazıtları'na dayanır. O zamandaki Kırgızca'nın diğer kabilelerin diline yakın olduğu ve onlardan ayrılmadığı Orhun Yazıtlarından kalan taşların üzerindeki yazılardan anlaşılmaktadır.[16]

Türkçenin Kuzeybatı (Kıpçak) grubuna mensup olan Kırgızca, aynı grupta yer alan Kazakçaya da yakınlığıyla dikkat çeker. Bazı özellikleri bakımından Güney Sibirya Türkçesiyle de benzeşir. Özellikle Altayca ile Kırgızcanın pek çok ortak özelliğini tespit etmek mümkündür. Kırgız Türkçesinde üç dialekt[17] vardır. Bunlar: Kuzey, Güneybatı ve Güneydoğu diyalektileridir. Kırgız edebi dili, Kuzey dialektine dayanmaktadır.[18]

Kırgız dili üzerine yapılan araştırmaların sonucuna göre dilin özelliklerini, diyalektlere ayrılmasını ve gelişmesini ortaya koyabiliriz. Rus dilbilimci Ruben Aleksandroviç Budagov (1910-2001) da Kırgız dilini fonetik ve dil özelliklerine göre Türk kökenli halkların Kırgız-Kıpçak dil grubu içinde yer aldığını söylemiştir.[19]

Her dilin kendine has dil yapısı, söz türetimi ve diğer özellikleriyle başka dillerden farklı olması doğaldır. Bazı diller o dilde konuşan halkın ekonomik durumuna göre gelişir veya başka dillerden kelimeler alarak kendi dilinin kelime hazinesini güçlendirir. Günümüzde konuşulan Kırgızca'nın kelime hazinesinin beş zaman dilimi içerisinde ele alınabileceğini söyleyen Rus dilbilimci Batmanov İgor Alekseeviç (1906-1969) "Kratkoye vivideniye v izuçeniye kırgızskogo yazıka" adlı eserinde şöyle zikretmiştir:

Birinci süreç: VII. Yüzyıla kadar olan genel Türk kelimeleri.

İkinci süreç: Türk ve Moğol dillerindeki ortak kelimeler.

---

[15] Nikolay Aleksandroviç Baskakov, *Tuyrkiskiye yazıki,* Moskova, Vostochnıh Literatur Yayınları, 1960, s. 260.
[16] Ruben Aleksandroviç Budagov, *Oçerki po yazıka znanyu*, Moskova, Dovrodvet-2000 Yayınları, 1953, s. 259.
[17] Diyalekt: Lehçe.
[18] Ahmet B. Ercilasun, *Türk Lehçeleri Grameri*, Ankara, Akçağ Yayınları, 2007, s. 484-485.
[19] N. A. Baskakov, *a.g.e.,* s. 260.

Üçüncü süreç: Arapça ve Farsçadan gelen kelimeler.

Dördüncü süreç: Rus Çarlığından önceki dönemdeki kelimeler.[20]

Beşinci süreç: Rus Çarlığından sonraki Rus dilinin etkisi altında kalan dönemdeki kelimeler.

Bir diğer dilbilimci Bolot Yunusaliev (1913-1970) Kırgız dilinin uzun bir tarihi geçmişe sahip olduğunu söylemiş ve bu tarihi süreci üç döneme ayırmıştır:[21]

Eski Kırgızca: IX-X. yüzyıllara kadarki Kırgızca Orhun Enesay devri.

Orta Dönem Kırgızcası: XV-XVI. yüzyıllara kadarki Altaylılar ile Kırgızların arasındaki benzerliklerin oluşum devri.

Yeni Kırgızca: XVI. yüzyıldan sonra başlayıp günümüze kadar gelen Kırgızca.

Bugünkü Kırgızca ile Yeniseydeki Orhun Yazıtlarındaki taşlara yazılmış olan yazılara bakıldığında aralarında yaklaşık on beş asır gibi bir fark olduğu görülmektedir. Ancak buna rağmen Yenisey Kırgızcası ile çağdaş Kırgızca arasında benzerlikler oldukça çoktur. Örneğin yazıtlardaki fiil köklerinin, zamirlerin, isimlerin, sayı adlarının, niteleme sıfatlarının ve bunun gibi pekçok sözcük türlerinin hemen hepsi çağdaş Kırgızcada bulunmakta, günlük hayatın dilinde aktif bir rol oynamaktadır.[22]

Eski Kırgızca diye isimlendirilen bu devir yalnızca Orhun Yenisey yazıtları değil ondan sonraki birkaç asırdaki dil oluşumunu da içine almaktadır. Bu devirde Kırgızca Altay, Hakas, Tuva halkları ile birlikte Moğol dilinden de ortak sözcükler almıştır. Bu kelimeler halen günümüzde kullanılmaktadır.[23]

Yeni Kırgızca döneminde Kırgız boyları Doğu Türkistan'da, daha sonra Tyan-Şan dağları etrafında yerleşip oradaki kardeş Uygur, Özbek ve Kazak halklarıyla sıkı ilişkide olmuşlardır ve bu halkların dilleri birbirinden karşılıklı olarak etkilenmiştir.

[20] K. Dıykanov, *a.g.e*, s. 5.
[21] Bolot Yunusaliyev, *Kırgız tili cana anın dialektileri,* Frunze: İlim, 1985, s. 64.
[22] Bolot Yunusaliyev a.g.e., s. 66.
[23] Bolot Yunusaliev, *Kırgız dialektalogiyası*, Frunze, 1971, s. 57.

Mesela Uygurca ve Özbekçe aracılığıyla Kırgızcaya Arapça ve Farsça kelimelerin geçtiğini söylemek mümkündür.[24]

XVIII. Yüzyıldan Sovyet Devrimine Kadarki Dönem: XVIII. yüzyılın ortasında Orta Asya halklarının amansız düşmanı Jungarlar yenilince, Kırgız boyları daha önce yaşadıkları yerlere tekrar yerleşmeye başlamışlardır. Kuzeydeki Kırgız boyları Isık Köl, Çüy, Talas vadilerine, Narın nehrinin kıyılarına göç ederken, İçkilik boylarının çoğu Pamir Dağları'ndan göçüp Fergana Vadisi'nin güney ve batısındaki dağların eteklerine gelip yerleşirler. Bu yer değiştirmelerden sonra diyalektlerin tarihinde önemli değişmeler görülmeye başlar. Kuzey ağızları ile güney ağızları arasında eski bağlar ortadan kalkar. İlk olarak coğrafi engeller (boyların yerleştikleri bölgeler arasında dağların uzanması) nedeniyle karşılıklı ilişkiler azalır ya da oldukça seyrekleşir. Diğer taraftan siyasi bir birliğin olmaması nedeniyle feodalite güç kazanır. Böylece kuzey ve güney diyalektleri birbirinden ayrı bir şekilde gelişmeye başlar. Güneydeki Kırgızlar eski komşuları olan Uygurlar, Özbekler ve Taciklerle ilişki kurarken kuzeydeki Kırgızların siyasi ilişkileri çoğunlukla Kazaklarla olmuştur. XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Rusya'nın Kırgızları işgal etmesinden sonra Kırgız dili diyalektlere ayrılmıştır. Özellikle kuzeyde yaşayan Kırgızlara Rusça eğitim zorunlu hale getirilmiş ve Kırgızlar arasında yeni sözcükler kullanıma girmiştir. Yazarlar ve gazeteciler de yazılarında %18-20 oranında Rusça sözcükleri kullanmaya başlamışlardır. Böylece SSCB gelene kadar kuzey ve güney arasında önceden olmayan önemli bir leksikolojik ayrılık meydana gelmiştir.[25]

Bu ikinci dönemdeki leksikolojik ayrılık yazma eserlerde de gözlenebilmektedir. Çünkü o dönemdeki (XIX. yüzyıl) el yazmalarının dili diyalektlere dayanmaktaydı. XIX. yüzyılın ilk yarısında yazmaya başlayan Kırgız halkının hümanist düşünür ve şairi Moldo Niyaz'ın (1823-1896) şiirlerinin dili, leksikolojik, fonetik ve morfolojik özellikleri İçkilik (güneybatı) diyalektinin bugüne kadar korunagelmiş özelliklerini net bir şekilde yansıtmaktadır.[26]

[24] B.Yunusalıyev, *Kırgız dili ve diyalektleri*, çev. Erhan TAŞBAŞ, Gazi Türkiyat, Güz 2016, s. 241-267.
[25] Bolot Yunusaliev, *a.g.e.*, s. 25.
[26] B.Yunusalıyev, *Kırgız dili ve diyalektleri*, s. 241-267.

Sovyet Dönemi: Bu dönem diğer dönemlerden ayrı bir konuma sahiptir. Devrime kadar olan sürede Kırgız boyları arasında uzun yüzyıllar boyunca siyasi ve ekonomik birlik olmamıştır. Bu süre zarfında Kırgız diyalektleri birbirinden ayrı yollar takip ederek gelişmiş; Komünist Parti'nin ulus siyaseti gereği Kırgız boyları, Sosyalist Ekim devriminden sonra bir devlet çatısı altında birleşmiştir. Böylece siyasi ve ekonomik yönden bir birlik beraberlik oluşmuş ve diyalektlerin ayrı şartlarda gelişmesi son bulup birleşme süreci başlamıştır. Bu birleşme burjuvazinin yaptığı gibi ağır bir tempoda değil tarihte görülmemiş bir hızla gerçekleşmiştir. İlk senelerde sosyalizmi, bugün ise komünizmi kurmak nedeniyle yönlendirilen günlük siyasi, ekonomik ve kültürel araçların oluşturulması için tüm halkın aktif bir şekilde çalışması, özel mülkiyetin kamulaştırılması, endüstrinin gelişmesi, büyük Rus medeniyetinin yol gösterici tesiri, ulusal kültürün büyük gelişimi, ortak edebî dilin oluşturulup o dilde eğitimin, bilimin, sanatın, tekniğin, yayıncılığın vb. gelişmesi gibi Komünist Parti tarafından yürütülmekte olan çalışmalar, ayrı ayrı boyların bir ulusa, diyalektlerin ise ortak dile dönüşme sürecini mümkün olduğunca hızlandırmıştır.[27]

B. KIRGIZ YAZISI

Dünyada konuşulan dillerin sayısı 2500'den fazla olmasına rağmen yazıların sayısı azdır. Bunun sebebi çoğu dillerin bilinen en meşhur harfleri kendi diline uygun hale getirerek kullanmasındandır. Günümüzdeki çoğu dillerin en yaygın şekilde kullandığı harfler latin harfleridir. Yine dünya çapında kullanılan harflerden birisi de Arap harfleridir. Kırgız yazısına gelince, Kırgızlar günümüzde kullandığımız Rus harflerinden önce birçok harfleri kullanmıştır. Mesela Kırgızların tarihine bakılırsa V-VII. yüzyıllarda diğer Türk kabileleri gibi Kırgızların da Orhun yenisey yazılarını kullandıkları görülmektedir. Orhun Yazıları hakkında ilk başta ihtilaflar olmuştur. Bazıları bu harflerin nerden geldiği ile ilgili kendi görüşlerini söylemişlerdir. Geçmiş asrımızın son yıllarında ünlü Türkolog Vasili Vasileviç Radlov (1837-1918) tarafından araştırılan ve sonucunda Orhun yazılarının Türk kabilelerine ait olduğu söylenince

[27] B.Yunusalıyev, *Kırgız dili ve diyalektleri*, s. 241-267.

önceki görüşlerin bir anlamı kalmamıştır.[28] Ama bu yazının nerden geldiği hakkında da net bir bilgi bulunmamaktadır.

IX-X. asırlarda Orhun Yazılarının kullanımı sona ermiş; bundan sonra Kırgızlar diğer Türk kabilelerinin kullandığı Uygur Türkleri tarafından icat edilen harfleri kullanmaya başlamışlardır.[29]

Daha sonraları İslam dininin etkisiyle Kırgızlar Arap harflerini kullanmaya başlamışlar; 1928 senesine kadar da kullanmaya devam etmişlerdir. 1928 yılında Arap alfabesini bırakıp Latin alfabesine geçmek zorunda kalmışlardır. 1941 yılından itibaren ise Kiril alfabesi kullanıma girmiştir. 1993'te Ankara'da yapılan toplantıda Kırgızistan Latin alfabesine geçeceğine dair imza atmışsa da günümüze kadar ciddi bir girişimde bulunmamıştır. Günümüzde ise sadece Çinde bulunan Kırgızlar hala Arap harflerini kullanmaktadırlar. Kırgızların kullandığı Kırgız alfabesi 36 harften oluşmaktadır. Bunların 22'si ünsüz, 8'i ünlüleri temsil eder.[30]

Kırgızlar XX. yüzyılın başlarına kadar diğer Türk boyları gibi Çağatayca yazı dili kullanmışlardır. XX. Yüzyılda da Kırgız dilinin çeşitli alanlarında ciddi ilmî araştırmalar ortaya konulmuş; Kırgız dili artık bilimsel verilere göre öğrenilmeye başlanmış; ilk kez 1924 senesinde Kırgız dilinde yazılmış gazete çıkarılmıştır.[31]

C. ARAPÇA'NIN KIRGIZCA'YA ETKİSİ

Kırgızlar VII-X. yüzyılın sonlarında Kuteybe bin Müslim idaresindeki Arap ordusunun Orta Asya'yı fethetmesiyle İslam dinini kabul ettiler. İslam dininin ana kaynağı olan Kuran-ı Kerim'i anlamak, ibadetlerinde uygulamak ve günlük hayatlarında dinin gerektirdiği işleri gerçekleştirmek için Arapça eğitimi görmeye başladılar. Daha sonra X. yüzyılda Karahanlı Devleti'nin hükümdarı Satuk Buğra Han tarafından İslam

[28] Esenkul Abduldaev, *Tildin cana cazuunun kelip çıgışı*, Frunze: Mektep, 1965, s. 83.
[29] E.Abduldaev, *a.g.e*., s. 83.
[30] Kusein Karasaev, *Kırgız tilinin orfografiyalık sözdügü,* Bişkek: Mamlekettik til cana ensklopediya boboru, 2009, s. 640; Ahmet B.Ercilasun, a.g.e, s. 484-485.
[31] Erkinbek Kunduzov, *Kırgızcadaki Arapça Kelimeler Ve Bunların Arapça Öğrenimindeki Yeri*, (Yüksek lisans tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2006, s. 9.

dini resmi din olarak kabul edildi. Bundan sonra diğer Türk İslam halkları gibi Kırgızlar da Arapça okumayı ve yazmayı öğrenmeye devam ettiler.

İslam'ın din olarak kabul edilmesinden sonra diğer Türk kabileleri gibi Kırgızların da kültürel, sosyal ve siyasi yaşamları, dilleri İslam dinin etkisi altına girdi. Asırlar geçtikçe birçok Arapça kelime Kırgızların hayatına girdi ve Kırgızca'nın zengin bir dil olmasını sağladı. Ancak daha sonra, Moğolların Ortasya halklarını işgal etmesiyle Moğol Hükümdarı Cengiz Han'ın oğullarından Çağatay Ortasya'nın hükümdarı oldu ve bölgede onun ismini alan Çağatay lehçesi konuşulmaya başlandı.

Kırgızca'da pek çok Arapça kelimenin bulunmasına delil olarak Balasagun şehrinde dünyaya gelen Yusuf Has Hacib'in yazdığı dil, edebiyat ve kültür tarihi için temel bir eser olan Kutadgu Bilig'i gösterebiliriz. Bu eserde vezir, vilayet, vefasız, devlet, halk, hürmet, kudret, sefer, sabır, zalim, kitap, hacip, muallim, malik, ahir gibi pek çok Arapça kelime yer almaktadır.[32]

Ünlü dilbilimci Kaşgarlı Mahmut'a ait olan, Türk dilinin Divanu Lugâtı Türk adlı ilk sözlüğü de Araplara Türkçe öğretmek amacıyla yazıldığı için eserin dili Türkçe-Arapça'dır. Eserin Türkçe-Arapça yazılması halk arasında Arapça'nın önemini artırmıştır.

Karahanlı Devleti İslamiyeti kabul ettikten sonra ilim, sanat ve kültürel işlere ehemmiyet vermiştir ve Arap yazısını kullanmaya başlamıştır. Orta Asya'da yetişen sanatçı ve bilim adamlarının eserleri de Arap Dilindeki (Arapça) kelimelerin çoğalmasına neden olmuştur. O zamanlarda Kırgızistan'da Fars kültürünün de tesiri güçlüdür. Bu yüzden bazı kelimeler Arapçadan direk değil Farsça vasıtasıyla gelmiştir.

Aslında Arapça ile Kırgızca bir birinden uzak olup, söz yapımı ve söz türemesi bakımından da bir birinden farklı diller kabul edilir. Çünkü Arapçada mesela k-t-b kök harflerinden oluşan bir kelimeden yirmi kadar kelime türemektedir. Kırgızca ise bunlardan sadece bazılarını almıştır. Mesela; kitap, mekteb gibi.[33]

[32] Karboz Dıykanov, *a.g.e.*, s. 29.
[33] Karboz Dıykanov, *a.g.e.*, s. 30.

XIV. asırda Küçük Asya'da te'lif edilen ve yazarı bilinmeyen Farisi bir eserden edinilen bilgiye göre Orta Asya'da XIII. asra kadar devletin dili Arapça'dır.[34] Bu asırda medrese dili, ilim dili, dış yazışmalar ve şer'i işler dili olarak Arapça, edebiyat dili ve divan yazışmaları dili olarak da Farsça kullanılmıştır.

Coğrafi konum ve siyasi-sosyolojik açıdan Arapça'dan en az etkilenen dillerden biri Kırgız Türkçesi sayılır. Çünkü Kırgızca'nın ve Kırgız Türkleri'nin Araplarla ve Arap diliyle direkt teması olmamıştır. Kırgızcadaki Arapça kelimelerin alınma süreci oldukça kısadır ve genel olarak Özbek, Uygur ve Tacik dilleri vasıtasıyla gerçekleşmiştir. Ayrıca Kırgız edebi dili ile Kırgız ağızları arasında Arapça kelimelerin dağılım oranı da aynı değildir.[35] Kırgız edebî dilindeki Arapça kelimeler, onun başlıca iki ağzına da has olup, ikisinde de genel olarak kelimeler düzeyinde girmiş olsa da, Güney ağzında Özbek ve Tacik halkları ile komşu bölgelerde Kuzey ağızlarına nispeten çok sayıda Arap unsuru mevcuttur.

Ayrıca edebi dilde sona eren Arapçadan kelime alma süreci, güney ağızlarında halen komşu halklardan alınmayla devam etmektedir. Edebî dilde sadece kelimeler düzeyinde olan alınmalar, sınırlı bölgelerde -ki, lakin, yam gibi bağlaçlar vasıtasıyla cümle düzeyine kadar indiği dikkat çekmektedir.

Kırgızların dilinde Arapça unsurların az olmasının asıl nedenlerinden biri de İslamiyeti nispeten geç dönemlerde kabul etmiş olmalarıyla ilişkilendirilir. Diğer Türk boylarında İslamiyet, esaslı bir şekilde yerleştiği için, hatta Türk devletlerinin yönetiminde ve ideolojisinde önemli rol oynaması sebebiyle Arap yazısı da bütün kuralları ile benimsenmiş, bu halkların söz varlıklarında Arapça kelimeler yoğun bir şekilde yerleşmiştir. Kırgızcaya ise Arapça kelimeler konuşma dili şeklinde geçmiştir. O yüzden orijinal dilin değil, hedef dilin kaidelerine uydurulmuştur. Burada Kırgızca'ya giren Arapça ve Farsça kelimelerin, bu süreçte aracılık görevini üstlenen Özbekçe ve Uygurca'nın da bazı izlerini taşıması dikkate alınmalıdır. Zaten sadece kelime

[34] W.Barthold, *a.g.e.*, s. 119.

[35] Yunusaliyev B.M. *Kirgizskaya leksikologiya*, Frunze: Kırgızuçpedgiz, 1959; onun, Kırgız dialektologiyası.; Batmanov İ.A. *Kratkoye vvedeniye v izuçeniye kirgizskoğo yazıka*, Frunze: Kirgosizdat, 1947; Akılbekova Z, *Arabizmı/ İstoçniki formirovaniya tyurkskih yazıkov Sredney Azii i Yujnoy Sibiri*, Frunze: İlim, s. 230-278; Gülzura Cumakunova, *Kirgiz Türkçesinde Arapçadan Alinti Kelimeler*, Türkiyat Araştırmaları, s. 105.

düzeyinde olan alınmalar, dilin yapısını değiştirmeden doğal bir şekilde nüfuz edilmiştir.[36]

Sovyetler dönemindeki bilim adamı Konstantin Kuzmiç Yudahin'in (1889-1975) hazırladığı Kırgızca Rusça sözlükte Arap Dilinin etkisiyle ortaya çıkan kelimelerin sayısı 2177'dir ve bu sayı sözlüğün %5,57'si demektir.[37]

Arapça'dan Kırgızca'ya geçen pek çok din, eğitim, yönetim, hayvan, bitki, yiyecek, içecek, yer ve zaman ile ilgili kelimeler ve insan isimleri vardır. Bunlardan bazıları şunlardır:

1. Din ile ilgili kelimeler		
Kırgızca	**Kırgızcadaki Anlamı**	**Arapça**
Alla	Allah	الله
Adam	Âdem	آدم
Azap	Gazap	غضب
Tacaal	Deccal	دجال
Din	Din	دين
Duba	Duâ	دعاء
Acal	Ecel	أجل
Azan	Ezan	أذان
Bitir	Fitre	فطرة
Arbak	Ruhlar	أرواح
Apız	Hâfız	حافظ
Kazat	Savaşlar	غزوات
Kazı	Kadı	قاض
Hadis	Hadis	حديث
Aram	Haram	حرام
Ak	Hak	حق
Katip	Hatip	خطيب
Katmı	Hatim	ختم
Kayır, kayrım	Hayr	خير
Adal	Helal	حلال

[36] Gülzura Cumakunova, a.g.m., Türkiyat Araştırmaları.
[37]Konstantin Kuzmiç Yudahin, *Rusça-Kırgızca sözlük*, Moskova: Sovetskaya Ensklopediya basması, 1965; a.g.m., https://www.azattyk.org.

Kutpa	Hutbe	خطبة
İmam	İmam	إمام
İyman	İman	إيمان
Balaa, bale	Belâ	بلاء
Bata	Fatiha	فاتحة
Batıba	Fetva	فتوى
Galatı	Hata	غلط
Maksım	Masum	معصوم
Islam	İslam	إسلام
İslamiyat	İslamiyet	إسلامية
Kaapır	Kâfir	كافر
Komat	Kâmet	قامة
Kıraat	Kıraat	قراءة
Maşayık	Meşâyıh	مشايخ
Kurman, kurban	Kurban	قربان
Kıyamat	Kıyâmet	قيامة
Kanimet	Ganimet	غنيمة
Moldo	Mevlâ	مولى
Momun	Mü'min	مؤمن
Karı	Kârî, okuyan	قارئ
Mazar	Mezar	مزار
Meçit	Mescid	مسجد
Nike	Nikah	نكاح
Sadaga	Sadaka	صدقة
Soop	Sevap	صواب
Şariyat	Şeriat	شريعة
Şüg(k)ür	Şükür	شكر
Maası	Mesh etme	مسح
Tabıt	Tabut	تابوت
Daarat	Tahâret	طهارة
Aram	Haram	حرام
Ayt	Bayram	عيد
Zeket	Zekat	زكاة
Takpir	Tekbir	تكبير
Taspih	Tesbih	تسبيح
Taraba	Teravih	تراويح
Iramazan	Ramazan	رمضان

2. Eğitim ve kültür ile ilgili kelimeler		
Arız	Sunmak	عرض
Adabiy	Edebî	أدبي
Kılap	Kitap kapağı	غلاف
Mazmun	İçerik	مضمون
Makal	Söz	مقال
Amal	Amel, iş	عمل
Taalim	Talim	تعليم
Aalım	Âlim	عالم
Apaz	Kelimeler	ألفاظ
İlim	İlim	علم
İlimiy	İlmî	علمي
Meenet	Meslek	مهنة
Mutallim	Öğrenen	متعلم
Mugalim	Muallim, öğretmen	معلم
Mugalima	Bayan öğretmen	معلمة
Maalım	Bilinen	معلوم
Maalımat	Bilgi	معلومات
Mektep	Okul	مكتب
Bap	Bâp, bölüm	باب
Algebra	Cebir	جبر
Cadıbal	Cetvel	جدول
Cayıl	Cahil	جاهل
Coop	Cevap	جواب
Geografiya	Coğrafya	جغرافية
Koul	Söz	قول
Dars	Ders	درس
Depter	Defter	دفتر
Kazal	Gazel	غزال
Beyil	İş, fiil, faaliyet	فعل
Kabar	Haber	خبر
Akıbet	Sonuç	عاقبة
İptar	İftâr	إفطار
Mürtöz	Mürted	مرتد
Maarek (kutlu)	Mübarek	مبارك
Arip	Harf	حرف
Kat	Hat, yazı	خط

Aykel	Heykel	هيكل
İkaya	Hikaye	حكاية
Esep (Kısap)	Hesap	حساب
Ukuk	Hukuk	حقوق
İmla	İmlâ	إملاء
İmtihan	İmtihan	امتحان
Işaarat	İşaret	إشارة
Kitep	Kitap	كتاب
Medrese	Medrese	مدرسة
Sünnöt	Sünnet	سنة
Kelime	Kelime	كلمة
Şayık	Şeyh, Yaşlı	شيخ
Şayır	Şair	شاعر
Dalil	Delil	دليل
Acı	Hac	حج
Ür	Huri	حوري
Marıypa	Bilmek	معرفة
Tarcımakal	Terceme-i hāl	ترجمة حال
Barak	Kağıt	ورق
Opaat	Vefat	وفاة
3. İdari terimler		
Amir	Emir	أمر
Asker	Asker	عسكر
Saltanat	Saltanat	سلطنة
Celdet	Cellad	جلاد
Camaat	Cemaat	جماعة
Camıyıat	Cemiyet	جمعية
Caza	Ceza	جزاء
Cumuruyat	Cumhuriyet	جمهورية
Döölöt	Devlet	دولة
Akim	Hakîm	حكيم
Akimiyat	Hâkimiyet	حاكمية
Kalpa	Halife	خليفة
Kalk	Halk	خلق
Areket	Hareket	حركة
Öküm	Hüküm	حكم
Ökmöt	Hükümet	حكومة

Mekeme	Mahkeme	محكمة
Ilakap	Lakap	لقب
Insap	İnsaf	إنصاف
Inkılap	İnkılab	انقلاب
Katip, katçı	Kâtip	كاتب
Ökül	Vekil	وكيل
Irahmat	Rahmet, şefkat	رحمة
Macilis	Meclis	مجلس
Mamleket	Memleket	مملكة
Mekeme	Makam	مقام
Meken	Mekan	مكان
Vazir	Vezîr	وزير
4. Soyut kavramlar		
Adilet	Adalet	عدالة
Alaamat	İşaret	علامة
Kusur	Kusur, Eksiklik	قصور
Zakmat	Zahmet	زحمة
Akıl	Akıl	عقل
Büdöö	Feda etmek	فداء
Ada	Eda etmek	أداء
Zook	Zevk	ذوق
Zat	Zât, öz	ذات
Zarp	Darp etmek, vurmak	ضرب
Zıynat	Zinet, süs	زينة
Müdöö	Sevgi	مودة
Takat	Tâkat, güç	طاقة
Şook	Şevk, istek	شوق
Takilip	Zorluk, sıkıntı	تكليف
Taksır	Kısaltma, azaltma	تقصير
Tanapis	Tenefüs, nefes almak	تنفس
Tamsil	Örnek	تمثيل
Tartip	Tertip, düzen	ترتيب
Topuk	Tevfik, başarı	توفيق
Zıyarat	Ziyaret	زيارة
Ece	Yermek	هجاء
Mata	Eşya	متاع
Kaada	Temel, esas	قاعدة

Kabatır	Fikir, düşünce	خواطر
Kaza	Geçirmek	قضاء
Mal	Mal	مال
Capakeç	Cefâ	جفاء
Kızmatker	Hizmet	خدمة
Kesir	Kırmak	كسر
Kayrat	Kıskançlık	غيرة
Kahar, kaar	Kahır	قهر
Asbap	Sebepler	أسباب
Kesepet	Yoğunluk	كثافة
Kesip	Kazanç	كسب
Kımbat	Zirve	قمة
Kıyapat	Kıyafet	قيافة
Kesel	Tembellik	كسل
Sabak	Geçme, önce gelme	سبق
Maareke	Savaş	معركة
Asıl	Öz	أصل
Süküt	Sukût	سكوت
Zalal	Sapma	ضلال
Alek	Helak olma	هلاك
Askiya	Zekiler	أذكياء
Al	Durum	حال
Agzam	Yüce, büyük	أعظم
Nazar	Nazar, bakış	نظر
Nakıl	Aktarma	نقل
Iyzat-ızzat	Güç, kuvvet, şeref	عزة
Ar	Haya	عار
Kas	Maksat	قصد
Mukam	Makam	مقام
Kasiyet	Özellik	خاصية
Abdan	Asla	أبدا
Kalayık	Yaratıklar, mahlukat	خلائق
Kumar	Kumar	قمار
Kam	Gam, keder	غم
Araz	Belirti	عرض
Aman	Güven	أمان
Aşar	Bir araya toplanmak	حشر

Damaa	Hırs	طمع
Opaa	Vefa	وفاء
Sebep	Sebep	سبب
Saal	Kolay, basit	سهل
Sagır	Ufak, küçük	صغير
Capa	Cefâ	جفاء
Calal	Celal	جلال
Camal	Cemal	جمال
Camı	Hepsi	جميع
Canap	Cenap	جناب
Cannat	Cennet	جنة
Cin	Cin	جن
Dava	Dava	دعوى
Zalal	Zarar	ضرر
Dalalat	Delalet	دلالة
Daraca	Derece	درجة
Amanat	Emânet	أمانة
Pikir	Fikir	فكر
Kapılet	Gaflet	غفلة
Kalıbı	Genellikle	غالبا
Kacat	Hacet	حاجة
Akaarat	Hakaret	حقارة
Akıykat	Hakîkat, gerçek	حقيقة
Al	Hal	حال
Mildet	İyilik, başa kakma	منة
Mitaam	İtham edilen, suçlanan	متهم
Kata	Hata	خطأ
Kıyal	Hayal	خيال
Kayır	Hayr	خير
Ayran	Hayran	حيران
Azır	Hazır	حاضر
Aybat	Heybet	هيبة
Ayla	Hile	حيلة
Ese	Hisse	حسة
Mazak	Mizah	مزاح
Urmat	Hürmet	حرمة
İbarat	İbare	عبارة

Kıyanat	İhanet	خيانة
Iktımal	İhtimal	احتمال
Iktıyaç	İhtiyaç	احتياج
Iktıyar	Seçmek	اختيار
Etiyat	İhtiyat	احتياط
Ikıbal	İkbal	إقبال
İlham	İlham	إلهام
Intımak	İntibak	انطباق
Intızar	Beklemek	انتظار
Isırap	İsraf	إسراف
Etıbar	İtibar	اعتبار
Intımak	İttifak	اتفاق
Keyip	Keyif	كيف
Külpöt	Külfet	كلفة
Kadîm	Eski	قديم
Ilayık	Layık	لائق
Martaba	Mertebe	مرتبة
Müşkül	Müşkil	مشكل
Iraazı	Razı	راض
Sabır	Sabır	صبر
Şart	Şart	شرط
Meyil	Meyletmek	ميل
Şoorat	Şöhret	شهرة
Tastık	Tasdik, onay	تصديق
Togool	Tekabül	تقابل
Ubada	Vadetmek	وعد
Uzur	Huzurda bulunma	حضور
Okuya	Vakıa	واقعة
Osuyat	Vasiyet	وصية
Osuypa	Vazife	وظيفة
Ubal	Vebal	وبال
5. Yiyecek-içecek isimleri		
Arak	İçki	عرق
Asel	Bal	عسل
Halva, alba	Helva	حلوى
Kamır	Hamr	خمر
Nabat	Nebat, bitki	نبات

Şarap	Şarap, içecek	شراب
Şukkar	Şeker	سكر
Şerbet	Şerbet	شربة
Daam	Yiyecek	طعام
Kulkun	Lokum	حلقوم
Supura	Sofra	سفرة
Kadek	Kadeh	قدح
6. Eşya adları ve anatomi terimleri		
Carakat	Cerahat	جراحة
Ilaacı	Tedavi, ilaç	علاج
Hirurg	Cerrâh	جراح
Mülk	Mülk	ملك
Casat	Cesed	جسد
Magazin	Ardiye, depo	مخازن
Cınıs	Cins, tür	جنس
Dinar	Dinar	دينار
Kancar	Hançer	خنجر
Kurcun	Hurc	خرج
Atır	Itr	عطر
İldet	İllet	علة
İmarat	İmāret	عمارة
Kapas	Kafes	قفص
Nal	Nal	نعل
Saat	Saat	ساعة
Sedep	Sedef	صدف
Samın	Sabun	صابون
Şam	Şema	شمعة
Dobul	Davul	طبل
Taktı	Taht	تخت
Takıya	Takiyye	تقية
Taraza	Tarz	طراز
7. Tabiat görüntüleri, hayvan ve bitki adları		
Pil	Fil	فيل
Kalaa	Kale	قلعة
Ayban	Hayvan	حيوان
Aalam	Alem	عالم
Şoola	Ateş, alev, meşale	شعلة

Saratan	Yengeç	سرطان
Şamal	Kuzey	شمال
Hinnā	Kına	حناء
Nur	Nur	نور
Rayhan	Reyhan	ريحان
Toos	Tâvus kuşu	طاوس
Zilzala	Zelzele, sarsıntı	زلزلة
8. Coğrafik adlandırmalar		
Kutup	Kutup	قطب
Anaar	Nehirler	أنهار
Muhit	Okyanus	محيط
Düynö	Dünya	دنيا
Maal	Yer	محل
Şamal	Kuzey	شمال
9. Nesne, insan özellikleri ve işaretler		
Ayal	Aile, ev halkı	عيال
Sayak	Turist, seyahat eden	سياح
Ubaacı	Yüz	وجه
Zayıp	Zayıf	ضعيف
Cesir	Esir	أسير
Apsala	Kursak	حوصلة
Macüröö	Yaralı	مجروح
Acâib	Acayip	عجائب
Mayıp	Noksan, kusurlu	معيب
Aayar	Ayar	عيار
Musapır	Yolcu	مسافر
Bakır	Fakir	فقير
Calap	Çekici	جلاب
Calil	Celil	جليل
Karıp	Garip	غريب
Kazına	Hazine	خزينة
Kırs	Hırs	حرص
Bukara	Fukarâ	فقراء
Ücürö	Hücre, oda	حجرة
İnsan	İnsan	إنسان
Isım	İsim	اسم
Karim	Kerim	كريم

Madaniy	Medeni	مدني
Ilayık	Layık	لائق
Sıpat	Sıfat	صفة
Sayasiy	Siyâsi	سياسي
Tarıhıy	Târihi	تاريخي
Zalim	Zalim	ظالم
Zeen	Zihin	ذهن
10. Zaman belirten kelimeler		
Cuma	Cuma	جمعة
Dayım	Daim	دائم
Door	Periyot, dönüşüm	دور
Ubakıt	Vakit	وقت
Zaman	Zaman	زمان
11. İnsanlara verilen isimler		
Abdılda	Abdullah	عبد الله
Abdırahman	Abdurrahman	عبد الرحمن
Abdıkalık	Abdulhalik	عبد الخالق
İsa	İsa	عيسى
Musa	Musa	موسى
Cusup	Yusuf	يوسف
Cakıp	Yakup	يعقوب
Muhammed	Muhammed	محمد
Akmat	Ahmed	أحمد
Mahmud	Mahmud	محمود
Abubakir	Ebu Bekir	أبو بكر
Umar	Ömer	عمر
Osmon	Osman	عثمان
Ali	Ali	علي
Ayşa	Ayşe	عائشة
Maryam	Meryem	مريم
Batma	Fatma	فاطمة
Zuura	Zehra	زهراء
Kadica	Hatice	خديجة
Camila	Cemile	جميلة

İKİNCİ BÖLÜM

I. BAĞIMSIZLIK DÖNEMİNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Kırgızistan 31 Ağustos 1991 tarihinde bağımsızlığına kavuşunca, dine ve o dini en iyi en doğru şekilde öğrenmeyi sağlayacak olan Arapça'ya karşı ilgi ve alaka artmış, bu dili öğrenmek isteyenlere Arapça dersler verilmeye başlanmıştır. Bu dönemde ilk olarak Tatar dilbilimci Ahmadhâdî Maksûdî (1868-1941)'nin hazırladığı "Muallimü's-Sânî"[38] adlı eseri okutulmuştur. Bu eser, Arap harflerinden başlayıp Kur'an-ı Kerim'i öğrenene kadar öğrencilerin ihtiyaç duyduğu her türlü bilgiyi içerdiği için, Arapça öğrenmek isteyenlerin ilk olarak başvurduğu temel kitaplardan biri olmuştur.

Daha sonra Arapça öğrenimini daha da kolaylaştırmak, okuma ve yazma ihtiyacını karşılamak için Kırgızistanlı Aşur Ali uulu Mavlyan (1975- …) tarafından "Azhariya" isimli eser[39] kaleme alınmıştır. Kırgızistanda ilk kez Arap dilini ve Kur'an-ı Kerim'i öğretmeye yönelik hazırlanan bu eser, her türlü ilme ve bilgiye sahip tüm yaştaki okurlara hitap etmektedir.[40] Şu anda dünyanın birçok diline çevrilen bu kitap, İOS programında hazırlanıp tüm dünyada Arapça öğrenmek isteyen herkesin istifadesine sunulmuştur.

Yazar daha sonra Kur'an'ı Kerim'i doğru okumayı öğrenmek isteyenler için tecvit kurallarını ele alan bir eser yazmıştır. Bu eser bir önceki eserin devamı niteliğinde olduğu için onun ikinci cildi olarak yayınlanmıştır. [41]

Zikredilen bu iki temel eser dışında sarf, nahiv ve belagat alanlarında da hem yukarıda adı geçen yazarların hem de başka ilim adamlarının az da olsa eserleri bulunmaktadır. Bunların yanısıra tercüme faaliyetlerini ve sözlük çalışmalarını da görmek mümkündür.

---

[38] Ahmadhadi Maksudi, *Muallimu-s Sani*, Kazan, 1917.
[39] Bu eserin yayınlanmasına Kırgızistan Müslümanlar Dini İdaresi (Müftülüğü) 17.08.2006 senesinde ruhsat vermiştir.
[40] Aşur Ali İmran, *Azhariya*, C. I, Bişkek, 2008, s. 3
[41] A. A. İmran, *a.g.e.*, 2008, http://www.azharia.com/#apps

A. SARF (Morfoloji) ÇALIŞMALARI

Kırgızistan'da Arap dili gramerinin kelime yapısını ele alan sarf ilmiyle ilgili eser bir tane olup, Mısırda eğitim gören Aşur Ali uulu Mavlyan[42] tarafından yazılmıştır. 2013 senesinde "Sajida" ismiyle yayınlanan bu eser; dört cilt olup, modern ilmi bir anlatım tarzına sahiptir. Başlangıçta Rusca yazılan eser, daha sonra Kırgızca'ya da çevrilmiştir.

Bu eserin yazılması yükseköğretim merkezlerinde okuyan öğrenciler ve kendi kendine temelden Arapça öğrenmek isteyenler için büyük avantaj olmuştur. Çünkü eserin anlatım dilinin Kırgızca olması ve ele alınan konuların şemalarla anlatılması Arap dilinin kısa sürede daha hızlı bir şekilde öğrenilmesini sağlamıştır. Oysa o zamana kadar sarf ilmini öğrenmede ve öğretmede sadece yabancı kaynaklar kullanıldığı için zorluklar yaşanıyor, yanlış anlamalar oluyordu.[43]

Eser, Arap dilini karşılaştırmalı gramere dayalı olarak öğretmeyi hedeflemekte; bu yüzden konu anlatımında Kırgız dilindeki fiillerle Arapçadaki fiillerin benzer taraflarını açıklamaktadır.[44] Konuları pekiştirmek için de Kuran-ı Kerim, hadisler ve atasözlerinde geçen kelimelere yer vermektedir. Ayrıca kitapta konuların anlatımında kolaydan zora doğru giden bir sistem takip edilmiş; her bir konunun sonunda o konuyu pekiştirmek için alıştırmalar verilmiştir.[45]

Kitaptaki konular günümüzde hazırlanmış olan Arapça-Kırgızca ve Arapça-Rusça sözlüklerdeki bap dizimine benzer şekilde hazırlanmıştır. İlk olarak en çok kullanılan sülasi mezit fiillerin bütün halleri, özellikleri, kullanılışı ve fiillerin tercümesi verilmiş; daha sonra Kuran-ı Kerim ve Hadisi Şeriflerden örnekler getirilmiştir.

---

[42] Arap ve İngiliz dillerini bilen yazar, Arapça öğrenimine Mısır'ın Kahire şehrinde başlamıştır. 2004 senesinden beri Kırgızistan'da Arapça öğretmenliği yapmaktadır. (bkz. M. Aşur Ali uulu, Salsabilya, s. 4-5.

[43] Mavlyan Aşur Ali uulu, *Sajida Arap Tili Morfologiya İlimin Üyrönüü Boyunça Okuu Kitebi*, Bişkek, 2013, c.I, s. 3.

[44] Mavlyan Aşur Ali uulu, *Salsabilya*, Bişkek, 2016, s. 11.

[45] M. Aşur Ali uulu, *a.g.e.*, Bişkek, 2016, s. 6.

B. NAHİV (Sentaks) ÇALIŞMALARI

Kırgızistan'ın bağımsızlık döneminde, Arapça gramer yapısının söz dizimi (sentaks) kuralları ile i'rab bölümünü kapsayan nahiv alanında yapılan müstakil çalışmalar yok denecek kadar azdır. Bu yüzden genelde Arapça kaynaklardan istifade edilmektedir.

Son yıllarda Arapça öğrenmek isteyenlerin talebini karşılamak için eğitimini Mısırda tamamlayan Aşur Ali uulu Mavlyan tarafından "Salsabilya" isimli bir eser kaleme alınmıştır. Özellikle Kırgızistan'da yaşayan ve dini eğitime yeni başlayan herkes için hazırlanan bu eserin dili Rusçadır. İlk olarak "Uçebnoye posobiye po izuçeniyu gramatiku arabskogo yazıka" (Arapçayı öğrenmek için çalışma kılavuzu) ismiyle Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'te 2012 yılında basılmıştır. Daha sonra kitaba yeni bilgiler ve konularla ilgili alıştırmalar eklenerek, "Salsabilya Uçebnoye posobiye po izuçeniyu gramatiku arabskogo yazıka" ismiyle 2016 senesinde tekrar basılmıştır.[46]

Eserde ilk olarak ismin tarifi yapılmış; daha sonra ism-i işâretlerin kullanılışı, sıfatlar, marifelik-nekrelik, zamirler, renkler, harf-i cerler, cümle çeşitleri, inne ve kardeşleri, harf-i cerli fiiller, lazım ve müteaddi fiiller, irab çeşitleri ve izafet tamlaması hakkında bilgiler verilmiştir. Her konu önceki konularla ilişkilendirilerek anlatılmıştır.[47]

Eserde konularla ilgili alıştırmaların bulunması, öğrencilerin öğrendikleri konuları uygulamalarına ve pekiştirmelerine olanak sağlamaktadır.

C. BELAGAT ÇALIŞMALARI

Edebiyat kuralları ve edebî sanatlarla ilgili olan meânî, beyân ve bedîi içine alan belagat ilmiyle ilgili Kırgızistan'da bir tane çalışma olup, Oş Devlet Üniversitesi'nden mezun olan ve şu an Bişkek Sosyal Bilimler Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapan Doç. Dr. Momunaliev Kadir (1973-…) tarafından yazılmıştır. Müellif *"Kırgız cana Arap tilindegi salyştıruulardın lingvostilistikalık tabiyatı"* ismini verdiği ve 2008 senesinde bir cilt olarak yayınlanan bu eserinde, ilk defa Arap Belagati ile Kırgız edebiyatının benzer yönlerini karşılaştırarak ele almıştır.

---

[46] Mavlyan Aşur Ali uulu, *Uçebnoye posobiye po izuçeniyu gramatiku arabskogo yazıka*, Bişkek, 2016, s. 1.

[47] M. Aşur Ali uulu, *a.g.e.*, Bişkek, 2016, s. 1-9, 13-20, 23-25, 28-30, 34, 43, 58-70 .

Eserde her iki dilin bilgi kaynakları, yapısı, edebiyatı karşılaştırmalı yöntemle ele alınmış; birbirine benzer yönleriyle birbirinden ayrıldıkları noktalara değinilmiştir. Bu durumu açıklamak için de Manas destanından, Kırgız yazarlardan C.Balasagın'ın (1015-1075), Cenicok'un (1860-1918), Toktogul'un (1864-1933), Barpı'nın (1884-1949), T.Ümötaliev'in (1908-1992), A.Osmonov'un (1915-1950), A.Ömürkanov'un (1945-…) yazılarından, Arap yazar ve şairlerden Ahmed Şevki'nin (1868-1932), Mütenebbi'nin (915-965), Buhturi'nin (820-897), İmruu'l-Kays (ö.540) v.b şairlerin nazım ve nesirlerinden örnekler verilmiştir.[48]

Eserde "İlmü'l-Meânî" ifadesi Kırgızca "gramatikalık stilistika";" İlmü'l -Beyan" "troptuk stilistika" veya "troptordun teoriyalık negizderi", İlmü'l-Bedî' "Fonetika-leksikalık stilistika"diye isimlendirilir.[49]

[48] Kadır Momunaliev, *Kırgız cana Arap tilindegi salyştıruulardın lingvostilistikalık tabiyatı*, Bişkek: Bişkek Gumanitardık Universiteti, 2008, s. 1-3.
[49] K. Momunaliev, *a.g.e.*, s. 3.

D. SÖZLÜK ÇALIŞMALARI

Moğol istilasından önce Arap hilafetinin Orta Asya halklarının yaşadığı bölgelere gelmesiyle birlikte Arapça kelimeler Türk dillerine girmeye ve halk tarafından kabul görmeye başlamıştır. Böylelikle tarihten günümüze kadar geçen zaman zarfında pekçok kelime Kırgızca'ya geçmiştir. Ancak, bu kelimeler ağızdan ağıza aktarılırken bazen harflerin söylenişi değişmiş, bazen de kelimeler gerçek anlamının dışına çıkmıştır. [50]

Uzun zamandan beri ihtiyaç duyulan ilk Arapça-Kırgızca sözlük 2008 yılında ortaya çıkmıştır. Sözlük, o zamanlar milletvekili olan Alişer Sabirov'un teşvikiyle ve Kırgızistan üniversitelerinde çalışan dilci ve mütercim akademisyenlerin[51] katkılarıyla altı senede hazırlanmıştır. Sözlüğü hazırlama ekibinde olan Ahmad Kalandarov ilmi, tıbbi ve teknoloji terimlerinin Kırgızca'sının olmaması sebebiyle Rusça olarak verildiğini dile getirmiştir.

Sözlükte Arap dilinin kelime hazinesi mümkün olduğunca Kırgızca'ya çevrilmeye çalışılmıştır. Bu sözlük çalışması Kırgızistan tarihinde bir ilk olduğu için herkesi sevindirmiştir. Çünkü büyük bir tarihe sahip olan Kırgız halkı İslam'ı kabul ettikten sonra Arapça kelimeleri anlamaya ve kendi dilinin kelime hazinesine katmaya çalışmıştır. Mesela K.K.Yudahin'in (1890-1975) Kırgızca-Rusça sözlüğünde Arapçadan alınan kelime sayısı 2177'dir.[52]

Bu sözlüğü hazırlama çalışmasında Kasi Üniversitesi Kırgız Hükümeti Arap Fakültesi mezunları olan İbrahim Alieviç, Ahmad Kalandarov, Meder İdirisov, Nurdin

---

[50] Malsagfov İbragim, Kalandarov Mederbek, Mambetov Nurdin, Turdubayeva Ayzada, Ceenbek kızı Madina, *Arapça-Kırgızça sözdük*, Bişkek, 2006, s. 5.

[51] Beşeri Bilimler tercüme bürosu müdürü Malsagfov İbragim Aliyeviç, Kusein Karasyev adındaki Bişkek Beşeri Bilimler Üniversitesi Doğubilim ve Uluslararası ilişkiler Fakültesi okutmanı Kalandarov Mederbek Koşubakoviç, İşenalı Arabaev adındaki Kırgız Milli Üniversitesi Yabancı diller Yüksek Okulu öğretmeni İdirisov Mederbek Koşubakoviç, Kusein Karasyev adındaki Bişkek Beşeri Bilimler Üniversitesi Doğubilim ve Uluslararası ilişkiler Fakültesi okutmanı Mambetov Nurdin Canışbekoviç, Turdubayeva Ayzada Camgırçieva ve Ceenbek kızı Madinadır. (Bkz. M. İbragim, K. Mederbek, M. Nurdin, T. Ayzada, C. Madina, *Arapça-Kırgızça sözdük*, Kırgızistan, Bişkek 2006, s. 5.)

[52] K.K.Yudahin, *a.g.e.,* 1965; a.g.m., https://www.azattyk.org.

Mambetov, Ayzada Turdubaeva ve Madina Ceenbek kızı büyük bir iş başararak Kırgız ve Arap halkları için ilmi katkıda bulunmuşlardır.[53]

E. TERCÜME ÇALIŞMALARI

İlmi müesseseler ve bazı şahıslar tarafından arapça kitapların Kırgızca ve Rusçaya tercüme edilmesi, Arap dilini öğrenmede kolaylık sağlamıştır. Ancak tercüme eden kişinin her iki dile vakıf olma ve kabiliyetine göre tercümenin kalitesi de değişmiştir.

Kırgızistan'da ilk tercüme çalışması Kur'an-ı Kerim'in mealine yöneliktir. Alauddin Mansur başkanlığında yedi sene süren heyet çalışması 2001 senesinde tamamlanmıştır.[54]

Daha sonra Kırgızistan Müslümanları Dini İdaresi tarafından 2006 senesinde meal tercümelerinin en iyisi olarak kabul edilen bir Kur'an-ı Kerim meali hazırlandı. Bu meal çalışması Sadıbakas Doolov, Abdışükür İsmailov, Düyşön Abdıldaev ve Sadık Gavay tarafından yürütüldü. Bu meal Dünya Müslüman Gençlik Meclisinin Kırgızistan temsilcisi Said Bayumi'nin desteğiyle 2007 senesinde bir cilt halinde 10 bin adet basılmıştır.[55]

Bir başka tercüme de "Akıl-es, Ruh ve İman" vakfı müdürü ve "Koom cana üy bülöö" gazetesinin başkanı Düyşön acı Abdılda uulu tarafından İmam Nevevi'nin Kırk Hadis isimli eserinin kırgızcaya çevrilmesidir. Bu tercüme hem bütün okuyucular hem de okullarda, medreselerde ve yükseköğretim kurumlarında eğitim gören öğrencilerin "iman" adı verilen dersi için hazırlanmıştır. Bu kitaba Kırgızistan Müslümanları Dini İdaresi tarafından ruhsat verilmiştir.

Daha sonra 2010 senesinde İmam Nevevî'nin önemli çalışmaları arasında yer alan "Riyâzü's-sâlihîn min hadîsi seyyidi'l-mürselîn" adlı eseri Sayid Bayumi'nin

[53] Mahmud İsmail İbrahim ez-Zahiri, *et-Tarih luga arabiya fi Kırgızistan*, Bişkek, 2016, s. 566.
[54] Alauddin Mansur, *Iyık Kuran,* Bişkek, 2001.
[55] Abdışükür İsmailov, Sadıbakas Doolov, Düyşön Abdıldaev, Sadık Gavay, *Iyık Kuran Maanilerinin Kototrmosu,* Bişkek, 2006.

desteğiyle, Sadık Gavay tarafından Arapçadan Kırgızca'ya tercüme edilmiştir. Bu çalışma "Assanbel" vakfı tarafından basılmıştır.[56]

II. KIRGIZİSTAN'DA ARAPÇA EĞİTİMİ VEREN KURUMLAR

Orta Asya Türk Devletleri içerisinde % 99,8 okuma-yazma oranına sahip Kırgızistan'da 1497 okul öncesi, 130 ilkokul (1-4. sınıflar), 195 ortaokul (5-9.sınıflar), 1922 lise (10-11.sınıflar), 51 yükseköğretim kurumu ve 102 medrese vardır. Diğer Türk Cumhuriyetleri'nde olduğu gibi Kırgızistan'da da eğitim devlet tarafından yapılırken 1992 yılında çıkarılan yeni kânunlarla özel okul ve üniversitelerin de eğitim vermesine izin verilmiştir.[57]

Kırgızistanda arapça eğitimi yabancı dil olarak kısmen ilkokul, ortaokul ve liselerde, çoğunlukla da medreseler, üniversiteler ve dil merkezlerinde verilmektedir. Arapça eğitimin verildiği bu kurumlar şunlardır:

A. ÜNİVERSİTELER ve FAKÜLTELER

Kırgızistan'da 51 yükseköğretim kurumu bulunmakta olup bunların 34'ü devlete ait diğer 17'si ise özeldir.[58]

Kırgızistan'ın çeşitli üniversitelerinde yabancı dil olarak okutulan Doğu Araştırmaları, Hukuk, Uluslararası İlişkiler ve Arap dili eğitimi için açılan fakültelerde Arapça okutulmaktadır. Bunlara ek olarak Kırgızistan'da dini eğitim vermekte olan İlahiyat fakültelerinde de Arapça dersleri yer almaktadır.

Yükseköğretimde dinin öğretildiği en önemli eğitim kurumu İlahiyat Fakülteleri'dir. Toplumun din eğitimi ve din hizmetleri ihtiyacının karşılanması, örgün

[56] M.İ.İ ez-Zahiri, *a.g.e.*, s. 878.
[57] İdealsas Yurtdışı Eğitim Danışmanlığı, *Kırgizistan'da Lisans ve Önlisans Eğitimi Fırsatları*, 2014. https://www.idealsas.com/Universite-Egitimi/Kirgizistanda-Universite
http://www.stat.kg/kg/opendata/category/279.
[58] http://www.stat.kg/kg/opendata/category/279.

ve yaygın din eğitimi kurumlarında görev yapacak nitelikli eleman ihtiyacının karşılanması için çeşitli İlahiyat Fakülteleri açılmıştır. Bazı İslam ülkelerinin desteğiyle açılan çeşitli kurumların yanında, Türkiye'nin desteğiyle de üç ilahiyat fakültesi hizmet vermektedir.[59]

Bunlardan ilki, Türkiye Diyanet Vakfının finanse ettiği, Ankara Üniversitesi'yle OŞ Devlet Üniversitesi arasında imzalanan bir protokolle kurulan ve 1993 yılında açılan OŞ İlahiyat Fakültesidir.

İkincisi, bir sivil toplum kuruluşu tarafından finanse edilen ve yine Oş devlet Üniversitesine bağlı olarak 2003 yılında açılan Bişkek'teki Araşan Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Fakültesi'dir.

Üçüncüsü ise, YÖK sorumluluğunda faaliyet gösteren ve 2011-2012 öğretim yılında eğitim-öğretime başlayan Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'dir.[60]

Dördüncüsü de İşenalı Arabaev Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'dir. Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından 2008'de "Özel İlahiyat" olarak kurulmuştur. 2010-2011 öğretim yılında da uzmanlık alanı bağımsız bir "İlahiyat" bölümüne göre yeniden düzenlenmiştir.[61]

Arapça eğitimi verilen ve yabancı dil olarak Arapça'nın okutulduğu başlıca üniversite ve fakülteler ise şunlardır:

1. Mahmud Kaşgari Barskani Doğu Üniversitesi

Kırgız Cumhuriyeti'nin mevzuatına uygun olarak eğitim sistemini geliştirmek, onu uluslararası standartlara yakın hale getirmek, uluslararası programlar çerçevesinde

[59] Hasan Dam, *Kırgızistan'da Yüksek Din öğretiminin Problemleri Üzerine Bir İnceleme*, Oş Devlet Ünıversitesi İlahiyat Fakültesi İlmi Dergisi 20-21. sayı 2015, s. 32.
[60] Hasan a.g.m., s. 32.
[61] Timur Kozukulov, *Kırgızistan'da Dini Kurumsallaşma Ve Toplum*, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 1. Sayı C.1 Sayı:1, 2015, s. 203.

yükseköğretim kurumlarıyla işbirliği yaparak çeşitli alanlarda yüksek nitelikli uzmanlar yetiştirmek için kurulmuştur.[62]

İlk olarak 20 Nisan 1998 yılında Kırgız-Kuveyt Üniversitesi adıyla kurulan bu kuruma, 2004 yılında Mahmut Kaşgari Barskani Doğu Üniversitesi ismi verilmiştir.[63] Bu üniversite devlete ait değil, özel bir kurumdur. Bu kurumun bünyesindeki en önemli fakültelerden biri Arapça eğitimin verildiği "Arap Dili ve Eğitimi" fakültesidir. Bu fakülte kendi içinde üç bölüme ayrılmıştır: "Arap dili ve dilbilim", "Diller" ve "Uluslararası İlişkiler ve Sosyal Disiplin".

Bu fakülte, Mahmud Kashgari-Barskani'nin adını taşıyan Doğu Üniversitesi'nin ilk ve önde gelen fakültelerinden biridir. Arap dilinin öğretimi, bölümün hocaları tarafından hazırlanan ders kitapları temelinde gerçekleştirilmektedir. Dört yıllık bir eğitim veren bu fakülteden mezun olanlara lisans diploması verilmektedir. Ayrıca fakültede yüksek lisans ve doktora eğitimi de verilmektedir.[64]

2. Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi

Üniversite, İzmir'de 30 Eylül 1995 yılında imzalanan "Türkiye Cumhuriyeti ile Kırgızistan Cumhuriyeti hükümeti arasında Kırgızistan'ın başkenti olan Bişkek şehrinde Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi kurulmasına dair anlaşma" nın her iki ülkenin yetkili makamları tarafından onaylanmasına müteakiben 1997-1998 öğretim yılında eğitim vermeye başlamıştır.[65]

2014-2015 Eğitim-Öğretim dönemi Güz Yarıyılı itibariyle 9 Fakülte, 4 Yüksekokul ve 1 Meslek Yüksekokulu'nda 4891 lisans ve önlisans, 2 enstitüde ise 243 Yüksek Lisans ve Doktora öğrencisi öğrenimine devam etmektedir.

---

[62] Super İnfo, *Mahmut Kaşgari Doğu Üniversitesi*, №646, 2015, https://www.super.kg/mobile/article/show/31409

[63] M. ez-Zahiri, *a.g.e.*, s. 420.

[64] Emil Turgunbaev, *Mahmut Kaşgari Doğu Üniversitesi*, http://www.chygysh.kg/about.html, 2016.

[65] Tarihçe, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi,http://manas.edu.kg/index.php/kurumsal/tanitim/tarihçe

2011-2012 eğitim-öğretim yılında da üniversiteye bağlı olarak İlahiyat Fakültesi açılmıştır. Bu fakülte hazırlık senesi dâhil olmak üzere beş yıl eğitim vermektedir. Eğitim dili Türkçe ve Kırgızca olup bu diller hazırlık sınıfında öğretilmekte; Arapça ise yabancı dil olarak eğitim-öğretim süresi boyunca ağırlıklı bir şekilde gösterilmektedir. [66]

Fakültede Din Bilimleri ve İslam Bilimleri Bölümü adı altında iki bölüm bulunmaktadır. Din Bilimleri bölümünde; dinlerin öğretileri, dinler tarihi, genel felsefe, din felsefesi, din sosyolojisi, din antropolojisi, din psikolojisi gibi derslerle; ahlak, mantık, kültür, medeniyet v.b. konularda dersler; İslam Bilimleri bölümünde ise Din Bilimlerine, Temel İslam Bilimlerine, İslam tarihi, kültürü ve medeniyetine dair dersler bulunmaktadır.

Ayrıca her iki bölümde birinci yarıyılda "Arap Dili I", daha sonraki yarıyıllarda da "Arap Dili II, III, IV, V, VI, VII, VIII" adı altında her dönem zorunlu ders olarak haftada 5 saat Arapça okutulmaktadır. Dersi veren hoca ise Suriyeden gelen ve Kırgızistan vatandaşlığını alan Abdulbasit Kraij hocadır.

Din Bilimleri Bölümü'nden mezun olan kişiler, devlet ait okullarda din kültürü ve adap dersleri öğretmeni olarak görev yapmaktadırlar. İslam Bilimleri Bölümü'nden mezun olanlar ise Kırgızistan Müslümanları Başkanlığı'na (Müftiyat) bağlı camilerde din görevlisi, medreselerde yönetici ve öğretici olarak görev alabilirler, toplumda ihtiyaç duyulan diğer kurum veya kuruluşlarda din uzmanı olarak çalışabilirler. [67]

3. Bişkek Sosyal Bilimler Üniversitesi

İlk olarak 29 Mayıs 1979 yılında Rus Dili ve Edebiyatı Pedagojik Enstitüsü olarak kurulmuş; 1992 senesinde de Diller ve Sosyoloji Bilimleri Devlet Enstitüsü olarak değiştirilmiştir. 1994'de de Bişkek Sosyal Bilimler Üniversitesi olmuştur. 29 Haziran 2004 yılında ise Bişkek Sosyal Bilimler Üniversitesi Akademik Kusein Karasaev ismini almıştır.

---

[66] Hasan a.g.m., s. 32; Tarihçe, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, http://manas.edu.kg/index.php/tr/?option=com_content&view=article&id=567&Itemid=700&lang=tr

[67] M. ez-Zahiri, *a.g.e.*, s. 566.

Günümüzde Bişkek Sosyal Bilimler Üniversitesi sosyal bilimler alanında önde gelen ve yükseköğretim kurumları arasında lider bir üniversitedir. Dünyanın 70'ten fazla üniversitesi ile iş birliği yapmaktadır. Doğu ve Batı dillerini bilen en iyi seviyedeki uzmanları eğiten merkez olarak kabul edilir. Eğitim dünyanın 16 dilinde (İngilizce, Almanca, İtalyanca, Japonca, Çince, Korece, Arpça, Rusça v.b) yürütülmektedir. Her sene 500'den fazla öğrenci farklı ülkelerde uluslararası değişim programlarına katılmaktadır.

Üniversitede Arapça eğitimi verilen Doğu Bilimleri ve Uluslararası İlişkiler Fakültesi'nde üç bölüm vardır. Bunlardan birincisi "Uluslararası İlişkiler Uzmanlığı", ikincisi "Linguistik", üçüncüsü de "Doğu Bilimler" bölümüdür. Bu bölümlerde lisans derecesinde 4 senelik eğitim verilmektedir.[68]

4. Orta Asya Amerika Üniversitesi

1993 yılında kurulan üniversite, Orta Asya'nın demokratik dönüşümü için geleceğin liderlerini yetiştiren, Amerikan liberal sanat geleneğinde uluslararası, çok disiplinli bir öğrenim topluluğudur. Müfredatı Hazırlık Programı (Yeni Nesil Akademisi), ondört lisans ve dört yüksek lisans programı içerir. Üst düzey akademik programlarına ek olarak da ifade özgürlüğü, eleştirel düşünme ve akademik dürüstlük taahhüt eder. Orta Asya Amerika Üniversitesi, dünya çapında birçok üniversite ve kuruluşla ortaklıklarını sürdürmektedir.[69]

Üniversitede modern yabancı diller programı çerçevesinde Arapça yabancı dil olarak okutulmaktadır. Arapça eğitimi verilirken de okuma-yazma ve konuşma (pratik) becerilerinin gelişmesine, sözlü ve yazılı olarak metin çevirisine ve sözlük kullanımına önem verilmiştir.[70]

[68] www.bhu.kg/home/about-us
[69] Tarihçe, Orta Asya Amerika Üniversitesi, https://www.auca.kg/ru/auca_at_a_glance/
[70] Meerbek Eraliev, *Arabic for beginners I*, 2013 https://auca.kg/en/p19628232/1154/

5. Kırgız-Rus Slav Üniversitesi

Kırgız-Rus Slav Üniversitesi, Kırgız Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu'nun işbirliği ile 1993 yılında Bişkek'de açılmıştır.[71]

İleri derecede dil eğitimi vermeyi hedefleyen üniversitede, Avrupa ve Doğu Dilleri bölümü yer almaktadır. Arapça eğitimi de bu bölümde verilmektedir. Bu dilleri güçlü ve yetkin öğretim üyeleri vermektedir. Mezun olan öğrenciler iki yükseköğrenim diploması yani Kırgızistan Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu diploması almaktadırlar.[72]

6. Cusup Balasagın Kırgız Millî Üniversitesi

Cusup Balasagın'ın adını taşıyan mevcut Kırgız Milli Üniversitesi'nin kuruluş kökleri 1932 yılında kurulan Kırgız Devlet Pedagoji Enstitüsü'ne dayanmaktadır. Mayıs 2002'de Kırgız Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın yeni bir kararnamesiyle, ulusal yükseköğrenim kurumu Kırgız Milli Üniversitesi olmuştur.

Üniversitenin bünyesi altında lisans derecesinde eğitim veren Doğu Araştırmaları Fakültesi yer almaktadır. Fakülte kendi içinde "Doğu Araştırmaları ve Afrika Çalışmaları", "Siyaset, Doğu'nun siyasi süreçleri", "İslam Araştırmaları" ve "Diller arası iletişim ve Doğu edebiyatı" gibi bölümlere ayrılmaktadır.

Dört yıllık akademik ve bilimsel bir program sunan fakülte Çince, Japonca, Korece, Farsça ve Arapça gibi dilleri bilen kişiler yetiştirmektedir.

Bunun yanısıra üniversitede dört yıllık eğitim veren Yabancı diller fakültesi de yer almaktadır. Bu fakültenin bünyesinde de arapça eğitimi verilmektedir.[73]

---

[71] Tarihçe, Kırgız-Rus Slav Üniversitesi, https://krsu.edu.kg/sveden/index.html
[72] M. ez-Zahiri, *a.g.e.*, s. 566.
[73] Tarihçe, Cusup Balasagun Kırgız Millî Üniversitesi, https://www.knu.kg/ky/index.php?option=com_content&view=article&id=200:2010-03-12-16-06-01&catid=46:cat-obshiesvedeniya&Itemid=74

7. Arabaev Üniversitesi

Önceleri "Kırgız Devleti Pedagoji Enstitüsü" adını taşıyan kuruma, 03.05.2005 tarihinde Kırgızistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın kararıyla "ARABAEV Kırgızistan Devlet Üniversitesi" ismi verilmiştir.[74] 2007 yılında da, bu üniversitenin bünyesindeki Doğu Çalışmaları ve Diplomasi Fakültesi, Doğu Çalışmaları ve Uluslararası İlişkiler Fakültesine dönüştürülmüştür. Fakülte öğrencilerine iki yabancı dil eğitimi vermektedir. Bunlardan birincisi doğu dilleri (Çince, Korece, Japonca, Farsça, Arapça, Türkçe), diğeri de İngilizce'dir.

Ayrıca 2008 yılında Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından enstitüye bağlı olarak İşenalı Arabaev Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi kurulmuştur. Bu fakülte daha sonra 2010-2011 yılında enstitünün bünyesinden çıkıp bağımsız bir kurum olarak eğitim vermeye başlamıştır.[75]

8. S. Naamatov Narın Devlet Üniversitesi

1996 yılında kurulan Narın Devlet Üniversitesi'nin rektörü Profesör A.A.Akmataliyev'in girişimi ile ilk olarak 2005 yılında Narın Devlet Üniversitesi ortak bilim ve eğitim alanında işlerini yürütmek için Mahmut Kaşgari Barskani adlı Doğu Üniversitesi ile işbirliği yapılmış ve üniversite bünyesinde "Arap dili ve kültür merkezi" açılmıştır. Bu merkezin açılmasından itibaren merkezi geliştirme, ders kitaplarının temini ve bütün eğitim şartlarının sağlanması için, Mahmut Kaşgari Barskani adlı Doğu Üniversitesi'nden mezun olan ve bu merkezde eğitim veren Mamıtov Syezbek isimli kişi sayesinde 2007 yılında Uluslararası Gençlik Meclisi'nin Kırgızistan'daki temsilcisinin desteği ile kurumun her türlü ihtiyacı karşılanmış, yeni teknolojilerden istifade edilmiştir. [76]

Daha sonra gençlere Arap dili ve medeniyetini tamamıyla öğretmek amacıyla 2007 yılında "Arap Dili ve Edebiyatı" bölümünü açmak için Eğitim Bakanlığı'ndan

[74] T. Ömürbekov, *Kırgız Tarıhı*, Bişkek, 2003; Tarihçe, İşenalı ARABAEV adını taşıyan Kırgız Devlet Üniversitesi, http://arabaev.kg/index.php?option=bashy&id_blok=80.
[75] T. Kozukulov, *a.g.m.*, s. 203.
[76] Tarihçe, *Satıbaldı Naamatov Narın Devlet Üniversitesi*, http://nsu.kg/?page_id=323

lisans alınarak, Narın Devlet Üniversitesi'nin Fen Fakültesi bünyesi altında "Doğu Araştırma ve Arap Dili Bölümü" açılmıştır. Bölümde Mahmut Kaşgari Barskani adlı Doğu Üniversitesi'nden mezun olan Mamıtov Syezbek ve Abakirov Kubanıçbek isimli hocalar ders vermektedir.[77]

9. Oş Devlet Üniversitesi

Oş Devlet Üniversitesi, 1939 yılında ilk olarak "Oş Öğretmen Enstitüsü" ismiyle açılmıştır. Daha sonra 1951 yılında "Oş Pedagoji Enstitüsü" ismiyle hizmet veren ve beş fakülteden oluşan bu kurum, 1992 yılında da Kırgız Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Kararnamesi ile "Oş Devlet Üniversitesi"ne dönüştürülmüştür. Onaltı fakülte ve altı enstitüden oluşan bu üniversite, bağımsızlık dönemindeki en büyük eğitim kurumudur.[78]

Üniversitede Arapça eğitimi verilen üç bölüm vardır. Bunlardan birincisi "Uluslararası İlişkiler Uzmanlığı" bölümüdür. Bu bölüm uluslararası ilişkiler alanında nitelikli uzmanların eğitilmesini, diplomatik ve konsolosluk hizmetlerini, bölgesel çalışmalarda uzmanlaşmayı ve iki yabancı dili içerir.

Uluslararası İlişkiler alanında öğrenim gören öğrenciler için, ilk yabancı dil İngilizce, ikinci dil ise doğu dillerinden (Çince, Korece, Japonca, Arapça, Farsça ve Türkçe) birisidir.

Arapça eğitimi verilen ikinci bölüm; Türkiye Diyanet Vakfı'nın finanse ettiği, Ankara Üniversitesi'yle OŞ Devlet Üniversitesi arasında imzalanan protokolle kurulan ve 1993 yılında açılan "OŞ İlahiyat Fakültesi"dir. Daha sonra bu fakülteye bağlı olarak 2003 yılında Bişkek'de bir sivil toplum kuruluşu tarafından finanse edilen "Araşan Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Fakültesi" açılmıştır.

Üçüncüsü de Siyaset Bilimi ve Doğu Araştırmaları bölümüdür.

---

[77] Tarihçe, *Satıbaldı Naamatov Narın Devlet Üniversitesi Arap Dili ve Madaniyat Borboru*, http://nsu.kg/?page_id=135

[78] Tarihçe, *Oş Devlet Üniversitesi*, http://www.oshsu.kg/univer/?lg=1&id_parent=5502

Bu üç bölüm dışında üniversiteye bağlı olan ve sadece Arapça eğitimin verildiği kurs niteliğindeki "Adis" isimli dil merkezi, 19.12.2012 yılında Oş Devlet Üniversitesinin rektörü tarafından açılmıştır. Merkezin hedefi toplumda profesyonel uzmanlar yetiştirmektir. [79]

10. Kırgızistan İslam Üniversitesi

İlk olarak 1991'de medrese olarak inşa edilen, 1993 yılında da Kırgızistan Müslümanları Dini İdaresi'ne bağlı bir kurum olan Hazreti Ömer İslam Enstitüsü'ne dönüştürülen Kırgızistan İslam Üniversitesi, 25 Nisan 2003 yılında üniversite statüsüne sahip olmuştur.[80]

Şu an üniversitede içlerinde doktor, doçent ve profesörlerin de bulunduğu yaklaşık 70 akademisyen görev yapmaktadır. Hem Kırgızistan'ın farklı bölgelerinden hem de diğer ülkelerden gelen 800'den fazla öğrenci de bu üniversitede eğitim görmektedir.[81]

Kırgızistan İslam Üniversitesi şu anda "İlahiyat ve Fen", "Arap dili" ve "Şeriat" olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Arap dili uzmanlığında eski usul medrese hocaları ile birlikte yerli ve Arap ülkelerinden gelen doktorlar, yardımcı doçentler, profesör olan akademisyenler ders vermektedir.[82]

11. Kırgızistan Uluslararası Üniversitesi

1993 tarihinde kurulan Kırgızistan Uluslararası Üniversitesi; Kırgız Cumhuriyeti Eğitim ve Bilim Bakanlığı, Kırgız Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı ve Kırgız Cumhuriyeti Ulusal Bilimler Akademisi tarafından kurulmuştur. Ayrıca San Francisco Devlet Üniversitesi (ABD) üniversitenin gelişimine destek vermiştir.

---

[79] M. ez-Zahiri, *a.g.e.*, s. 766.
[80] M. ez-Zahiri, *a.g.e.*, s. 696; Tarihçe, Kırgızistan İslam Üniversitesi, www.kiu.kg
[81] www.kiu.kg
[82] www.kiu.kg

1997 yılında bu üniversitede Yabancı Diller Fakültesi kurulmuştur. Şu anda, bu fakültenin ismi "Dilbilim ve Bölgesel Çalışmalar" fakültesi olarak değiştirilmiştir. Üniversitenin diğer bölümleriyle karşılaştırıldığında, hala oldukça genç bir fakülte olarak kabul edilebilir. Fakültede dört yıl boyunca lisans derecesinde Arap dili dersleri verilmektedir. Buradan mezun olan öğrenciler de tercüman olarak çalışmaktadır. "Dilbilim" ve "Bölgesel Çalışmalar" alanlarında öğrencileri yetiştirmeyi amaçlayan bu fakülte öğrencileri dilbilimi alanında pratik amaçlı yabancı dilleri (İngilizce, Çince, Arapça, Japonca, İtalyanca ve Türkçe) temel bilgilerden başlayarak iyi derecede öğretmeyi, aynı zamanda öğrenilen dillerin ana dilleri ile sözlü ve yazılı, doğrudan ve ters çeviri, ticari ve gayri resmi iletişim becerilerini profesyonel standartlara yaklaştırmaya gayret göstermektedir.[83]

12. Isık-Köl Devlet Üniversitesi

Kırgızistan'ın doğusunda Isık-Köl bölgesinin Karakol şehri merkezinde yer almaktadır. Ülkenin en geniş eğitim kurumlarından biri olan üniversite, 13 Haziran 1940 tarihinde iki yıllık bir öğretmen enstitüsü olarak kurulmuştur. 1941 yılında da Frunze Öğretmenler Enstitüsü ile birleştirilmiştir. 1953 yılında Öğretmen Enstitüsü Prizhevalsk Devlet Pedagoji Enstitüsü olarak değiştirilmitir.

1992'de Kırgızistan'ın bağımsızlığa kavuşmasından sonra Enstitü üniversite statüsüne sahip olmuştur ve üniversiteye Kırgız halkının ilk profesörü olan yetenekli bir dilbilim bilgini Kasım Tınıstanov'un (1901-1938) ismi verlimiştir.

Üniversite bünyesindeki Rus Filoloji ve Yabancı Diller Fakültesi'nin tarihi, üniversitenin kurulmasından sonra 1959'da açılan Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne dayanmaktadır. 1998 yılında Yabancı Diller Fakültesi olarak, daha sonra da Dünya Dilleri ve Bütünleştirici İlişkiler Merkezi olarak adı değiştirilmiştir. 1999 yılında İngilizce, Almanca ve Fransızca bölümleriyle Merkez Yabancı Diller Enstitüsü'ne dönüştürülmüştür. 2002'den itibaren enstitü yabancı dil fakültesi statüsüne geri dönmüş ve 2008 yılında Rus filoloji ve Yabancı Diller Fakültesi olarak yeniden adlandırılmıştır.

[83] http://iuk.kg/ale/about-us/

Fakültede şu an Rus Dili ve Edebiyatı, Yabancı Diller, İngiliz dili ve öğretim yöntemleri, Çin ve Arap dilleri gibi bölümler bulunmaktadır.[84]

13. Kırgızistan'da Arapça eğitimin verildiği üniversitelerde okutulan başlıca kaynak eserler: [85]

a. *Dili Arapça Olan Eserler*:

1. Sabri Hauli, Suat Hauli, Abu Uvays Mahmud, "*Takallum*".

Dili Arapça olan bu eser 5 kitaptan oluşmaktadır ve Mısır'da basılmıştır. Beş kitabın hepsi de üniversitelerde okutulmaktadır.

2. Abdurrahman b. İbrahim el-Fevzân, Muhtâr et-Tâhir Huseyn, Muhammed Abdulhâlık Muhammed, Muhammed b. Abdirrahmân Âlu'ş-Şeyh, "*el-Arabiyye beyne yedeyk*".

Üç ciltten oluşan bu eser, Suudi Arabistan'da basılmıştır. Üç cildi de üniversitelerde okutulmaktadır.

3. Ali el-Abdu başkanlığındaki komisyon, *"Silsiletü Ta'limi'l-Arabiyye Li ğayri'n-Nâtıkıyn bihâ*.

Dört kitaptan oluşan ve Bişkek'te basılan bu eserin hepsi üniversitelerde okutulmaktadır.

4. Dr. F. Abdurrahîm"Durûsu'l-*Lugati'l-Arabiyye li ğayri'n-nâtıkîn bihâ*".

Dört kitaptan oluşan bu eser üniversitelerde tercih edilen kaynaklardandır.

[84] http://main.iksu.kg/%d1%84
[85] Üniversite ve fakültelerde okutulan bu eser isimleri üniversitelerden bizzat istenmiş ve tarafımıza ulaşmıştır.

b. *Dili Rusça Olan Eserler*:

1. B.M.Grande "*Kurs arabskoy grammatiki*", Moskova, 2001.

2. A.A.Kovalev, G.Ş. Şarbatov, "*Uçebnik arabskogo yazıka*", 3 cilt, Moskova,1998.

3. Mahmûd Ziyad, *Pravila arabskoga yazıka v oblogçennoy b upornoy forme*, 2009.

Orjinali Arapça olan "*Kavâ'ıdü'l-Lugati'l-Arabiyye*" isimli bu eser, iki ciltten oluşmaktadır. İki cildi de Rusça'ya çevrilen bu eserin sadece birinci cildi üniversitelerde okutulmakadır.

4. S.A.Kuzmin "*Uçebnik arabskogo yazıka*", Moskova, 2001.

5. Abdelhamid Algarbavi, "*Arap etişterin cöndöö boyunca okuu kuralı*", Kasablanka-Marokko, 2008.

6. Sayed İzzat, *Diologdor*, Bişkek, 2017.

Orjinali Arapça olan "*el-Hıvâr*" isimli bu eser, tek kitaptan oluşmaktadır. Dili Rusça'dır.

7. B.Z.Halidov *"Uçebnik arabskogo yazıka"*, Taşkent, 1977.

8. H.K.Baranov, *"Arabsko-Russkiy slovar"*, Moskova, 2000.

9. V.M.Borisov *"Russko-Arabskiy slovar"* Moskova, 1998.

10. Mingalaev A.K., Şayhulin T.A., *"Grammatika arabskogo yazıka. Uöebnoye posobiye"*, Kazan, 2001.

11. V.E.Şagal, F.S.Zabirov, M.N.Merekin, *"Uçebnik po arabskomu yazıku"* Moskova, 1983.

12. Aşur Ali Mavlyan, *"Sajida"* 5 cilt, Bişkek 2013.

Bu eserler dışında Arapça öğrenmek isteyenlerin faydalanabileceği başlıca Arapça, Kırgızca ve Rusça internet siteleri şunlardır:

1. https://www.aljazeera.com/

2.http://islamtoday.ru/islam_v_mire/arabskij_mir/sajty_dlya_izucheniya_arabsk

3. http://www.arabic.ru/about/links.html

4. http://www.albawaba.com "Аль-баваба"

5. http://www.naseej.com "Насидж"

6. http://www.ayna.com "Эйна?"

7. www.fundarabist.ru

8. maximsitnikov.ru/arabic.shtml

9. https://po-arabski.ru

B. MEDRESELER

Bağımsızlık dönemi Kırgızistan'da hem dini hem Arapça okuma yazmayı öğrenmek isteyenlerin ilk başvurdukları kurumlardan biri medreselerdir.

Kırgızistan'ın çeşitli bölgelerinde toplam 102 medrese bulunmaktadır. Bu medreseler, ekonomik ve başka sebeplerden dolayı diğer ülkelerdeki vakıflar veya cemaatlerin desteğiyle inşa edilmiştir. Medreseler özel dini eğitim kurumları olmakla birlikte Kırgızistan Müslümanları Din İdaresinde hazırlanan ve Âlimler Meclisinin

kararnamesiyle gerçekleştirilen eğitim programı ile eğitimlerini sürdürmektirler. Bu kurumlarda 2500 civarında öğrenci öğrenim görmektedir.[86]

Şu an Kırgızistan'da Arapça'nın ve şer'î ilimlerin okutulduğu 16 tane iki senelik başlangıç, 17 tane üç senelik orta düzeyde, 26 tane de dört senelik yüksek seviyede eğitim veren medreseler vardır. Bu medreselerin ortak eğitim programı Kırgızistan Müslümanları Dini İdaresi tarafından hazırlanmaktadır.

Bu üç farklı seviyedeki medreselerde sarf, nahiv, Arap dili, Belagat, Hüsnü hat ve edebiyat adı altında Arapça eğitimin verildiği dersler vardır. Bu derslerde okutulan bazı kitaplar aynı olmakla birlikte bazıları farklılık göstermektedir.

İki sene boyunca eğitim veren başlangıç seviyesindeki medreselerde okutulan başlıca eserler şunlardır:

Sarf derslerinde; "Muallimu's-Sarf", "Mebdeu's-sarf", "Bidân" ve "Sarf mîr";

Nahiv derslerinde; "Harekât", "en-Nahvu'l-Vâdıh", "ed-Durûsu'n-Nahviyye", "Mietu âmil", "Hidâyetu'n-nahv" ve "Nahvi Mîr";

Arap dili (pratik arapça) derslerinde de "el-Lugatü'l-Arabiyye".

Orta düzeyde eğitim verilen medreselerde okutulan başlıca sarf, nahiv ve Arap dili derslerine ait kitaplar da şöyledir:

Sarf derslerinde; "Muallimu's-Sarf", "Mebdeu's-sarf", "Bidân", "Sarf mîr" ve "İlmu's-sîga".

Nahiv derslerinde; "Harekât", "en-Nahvu'l-Vâdıh", "ed-Durûsu'n-Nahviyye", "Nahvi Mîr", "Mebdeu'n-nahv", "Mietu âmil", "Hidâyetü'n-nahv" ve " Kâfiye".

Arap dili (pratik arapça) "el-Lugatü'l-Arabiyye".

Yüksek seviyede eğitim veren medreselerde ise sarf, nahiv, Arap dili derslerinin yanısıra belagat, edebiyat ve hüsnü hat dersleri de verilmektedir.

[86] Suat Cebeci, *Kırgızistan'da Dini Durum ve Din eğitimi*, Araştırma Raporu, Bişkek. 2014, s. 36; http://muftiyat.kg/ky/page/maalymat

Sarf derslerinde; “Tafsil Ekmelî”, “İlmu’s-sîga”, “Mizân”, "Muallimu’s-Sarf", "Mebdeu’s-sarf", "Bidân", "Sarf mîr";

Nahiv derslerinde; "Harekât", "en-Nahvu’l-Vâdıh", "ed-Durûsu’n-Nahviyye", "Nahvi Mîr", "Mebdeu’n-nahv", "Mietu âmil", "Hidâyetü’n-nahv", " Kâfiye", Şerhu Câmi‘ ve Elfiye;

Arap dili (pratik arapça); "el-Lugatü’l-Arabiyye”;

Belâgat; Durûsu’l-Belâga, Telhîs, Muhtasaru’l-meânî

Edebiyat derslerinde; Unvânü’l-beyân, Makâmâtu’l-Harîrî, Mesnevî, Sûfi Allayar ve Humâsî adlı eserler okutulmaktadır.

Husnü hat dersinde Kurânî, Nesh, Nastalîk ve Rik‘a gibi yazı türlerinin yazılışı ve okunuşu öğretilmektedir.[87]

Her üç seviyedeki medreselerde okutulan Arapça eserler ve yazarları aşağıdaki tabloda toplu bir şekilde gösterilmiştir:

Sarf Kitapları	**Yazarları**
"Muallimu’s-Sarf" (معلم الصرف)	أحمد هادي مقصودي
"Mebdeu’s-sarf" (مبدأ الصرف)	صنعة الله بيكبولاط
"Bidân" (بدان)	
"Sarf mîr" (صرف مير)	علي بن محمد بن علي الشريف الحسيني الجرجاني المعروف بسيد مير شريف
"İlmu’s-sîga" (علم الصيغة)	أحمد الكاكوروي
"Tafsîl Ekmelî" (تفصيل أكمالي)	Mulla Akmalhon ibn Mulla Yusufhon Toşkandi

[87] https:/muftiyat.kg/birdiktuu-programma.

"Mizan")ميزان(	شيخ يعقوب القاسمي
Nahiv Kitapları	**Yazarları**
"Harekât" (حركات)	
"en-Nahvu'l-Vâdıh" (النحو الواضح)	علي الجارم، مصطفى أمين
"ed-Durûsu'n-nahviyye" (الدروس النحوية)	حفني ناصف -محمد دياب -سلطان محمد -مصطفى طموم
"Nahvi Mîr" (نحو مير)	علي بن محمد بن علي الشريف الحسيني الجرجاني المعروف بسيد مير شريف
"Mebdeu'n-nahv" (مبدأ النحو)	صنعة الله بيكبولاط
"Mietu âmil" (مائة عامل)	عبد القاهر الجرجاني
"Hidâyetü'n-nahv" (هداية النحو)	محمد بن يوسف بن علي (أبو حيان النحوي)
"Kâfiye" (كافية)	ابن الحاجب جمال الدين بن عثمان بن عمر بن أبي بكر المصري الإسنوي المالكي
"Şerhu Câmi'" (شرح جامع),	عبدالغفور بن صلاح اللاري الانصاري
"Elfiye" (ألفية).	محمد بن عبد الله بن مالك
Arap Dili Kitabı (Pratik Arapça)	**Yazarları**
"el-Lugatü-l arabiyye" (اللغة العربية)	
Belagat Kitapları	**Yazarları**
"Durûsu'l-Belâga" (دروس البلاغة)	حفني ناصف - محمد دياب - سلطان محمد - مصطفى طموم
"Telhîs" (تلخيص)	محمد بن عبد الرحمن القزويني جلال الدين;

"Muhtasaru'l-meânî" (مختصر المعاني).	سعد الدين التفتازاني
Edebiyat Kitapları	**Yazarları**
"Unvânu'l-beyân" (عنوان البيان)	شيخ الأزهر جمال الدين أبي محمد عبد الله بن محمد الشبراوي الشافعي
"Makâmâtu'l-Harîrî" (مقامات الحريري)	محمد الحريري البصري
"Mesnevî" (مثنوي)	جلال الدين الرومي
"Sufi Allahyar" (صوفي الله يار)	Sûfi Allahyar
"Humasî" (خماسي)	
Husnü hat	**Yazı türleri**
	Kuranî قرآني, Nesh نسخ, Nastalîk نستليق, Rika رقعة.

C. OKULLAR

1. "Davha" Okulu

2003 yılında inşa edilen okulda, iki dilde (Arapça ve İngilizce) eğitim verilmektedir. Okulun kapsamlı bir ders programı ve ders dışı etkinlikleri vardır. Okulda nitelikli hocalar ders vermektedir.

Okulda bulunan dil merkezi birinci sınıf Avrupa ses ve görüntü ekipmanları ile donatılmıştır. Okulun amacı hem fiziksel hem ahlâki açıdan sağlıklı, yetkin, eğitimli ve donanımlı bireyler yetiştirmektir.[88]

2. "Salsabıl" Kız Okulu

Kız öğrenciler için açılan ilk ve orta öğretimin verildiği bir kurumdur. Bütün öğretim kadrosu da bayandır. Yabancı dillerin derinlemesine çalışılması için İngilizce, Arapça özel bir program uygulanmaktadır.[89]

3. "Naima" Genel Eğitim Müslüman Okulu

Bişkek'teki en iyi özel ortaokullardan biri olarak kabul edilir. Eğitim, yüksek pedagojik eğitim ve geniş deneyime sahip öğretmenler tarafından Devlet Eğitim Standardı'na göre yapılır.

Okul 2015 yılında erkeklerden ayrı olarak eğitim verilmesi için kurulmuştur. Okulun programı, hem devlet okulu onaylı bir sertifika hem de tam teşekküllü bir İslami eğitim almayı mümkün kılan normal okul konularını ve dini disiplinleri bir araya

[88] http://davha.kg/video/
[89] http://www.strong.kg/features-mainmenu-47/shkola-dlya-devochek-salsabil.html

getirmekte, genel eğitim programının konularına ek olarak derin bir şekilde Arapça, Kuranı Kerim ve İslami eğitim vermektedir.[90]

D. YABANCI DİL MERKEZLERİ

1. Ala-Too Geliştirme Merkezi

2009 yılında kurulan "Ala-Too Geliştirme Merkezi" kamu vakfı, Kırgızistan'da kamu hayatının eğitim ve gelişiminde yeni fikirlere, ortaklara ve tüm olumlu değişimlere açık, dinamik ve sistematik olarak gelişmekte olan bir sivil toplum örgütüdür.

Vakıf temelinde, kişisel odaklı öğrenmeye önem vermekte, derslerde de bilgisayar donanım ve bilişim hizmetlerini kullanmaktadır.

Arapça dil kursu, dili öğrenmek isteyen herkesin seviyesine göre tasarlanmış, bu yüzden kursta seviye sınıfları oluşturulmuştur. [91]

2. Kırgız-Arap Eğitim Merkezi

"Kırgız-Arap Eğitim Merkezi" 24.04.2014 yılında Nasirdin Isanov İnşaat, Ulaştırma ve Mimarlık Kırgız Devlet Üniversitesi'nde açılmıştır.

Merkez, eğitim sürecini yürütmek için son derece modern görsel-işitsel teknolojik araçlarla donatılmıştır. Eğitim merkezinde ders veren eğitmenler de Arap dilbilimi alanında eğitim görmüş uzmanlar ve Arap ülkelerinden gelen hocalardır. Bu merkezden mezun olan kimseler de şu anda pekçok Arap ülkesindeki elçiliklerde görev yapmaktadır.[92]

---

[90] https://alif.tv/musulmanskaya-shkola-daet-luchshee-obrazovanie-v-bishkeke/
[91] Tarihçe, Ala-Too Geliştirme Merkezi, http://alatoocenter.kg/o-фонде/
[92] M. ez-Zâhirî, *a.g.e.*, s. 552.

3. Arabistan Kültür ve Eğitim Merkezi

Kırgızistan Cumhuriyeti Suudi Arabistan Krallığı Büyükelçiliği ile Kırgızistan Cumhuriyeti Kültür, Enformasyon ve Turizm Bakanlığı'nın desteğiyle, 24 Şubat 2016 tarihinde Kırgız Cumhuriyeti Alykul Osmonov adlı Milli Kütüphane'de Suudi Arabistan Kültür ve Eğitim Merkezi'nin açılış töreni yapılmıştır.

Merkez, Suudi Arabistan'ın bilgi ve bilimsel kaynaklarına erişimi sağlayacak, bu ülkenin tarihini, geleneklerini ve bilimsel mirasını tanımaya yardımcı olacak ve Arap dilinin derinlemesine çalışılmasına katkıda bulunacaktır. [93]

III. KIRGIZİSTAN'DA ARAPÇA ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ

Dil öğreniminde en önemli unsurlardan biri öğretim yöntemleridir. Eğer öğretim yöntemleri iyi olursa öğrencinin dile olan sevgisi artar ve o dili öğrenmesi daha kolay olur. Kırgızistanda Arapça eğitim ve öğretim yöntemleri üniversite ve diğer eğitim kurumlarına göre değişmektedir. Bu kurumlardaki başlıca öğretim yöntemleri şöyledir:

A. ÜNİVERSİTELERDEKİ ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ

Kırgızistan'da genelde Arap dili öğretimi dersi veren hocaya göredir. Dersi veren hoca Arapça'yı eski usul (medrese usulü) ile öğrenmişse derslerinde o yolu takip eder; eğer yeni metotla (eğitim görmüş ise) o yöntemle dersini anlatır.

Bütün üniversitelerde Arap dili eğitimi dört yıldır. İlk iki yıl "Hazırlık Arap dili", son iki yıl da "Genel Edebi Arap Dili" okutulmaktadır. İki yıllık Hazırlık Arap dilinde okuma, imla, sarf-nahiv, sözlü-yazılı anlatım ve pratik arapça dersleri yer almaktadır. Genel Edebi Arap Dili'nde ise metin üzerinden belagat dersleri verilmektedir. Bazı üniversitelerde eğitim süreci, görsel araçlar, multimedya ve ses-video malzemeleriyle desteklenmektedir.

[93] Eliana-Maryam Satarova, *Suudi Arabistan Kültür ve Eğitim Merkezi Bişkek*, Umma dergisi. 2016, s. 1.

Dersler hocanın tek taraflı anlatımı, soru-cevap yöntemi ve alıştırmaların çözümü şeklinde gerçekleşmektedir. Öğrencilerin kelime hazinesini zenginleştirmek için de metin okumaları yapılmaktadır. Bunların yanısıra öğrenciler hem bireysel hem de grupla çalışma yapmaya yönlendirilmektedir.

Her dönemde ara sınav ve final olmak üzere iki tane sınav yapılmaktadır. Ara sınav % 40, final % 60 etkilidir. Dört yılın sonunda da öğrencilere diploma verilmektedir. [94]

B. MEDRESELERDEKİ ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ

Medreselerde dersler, dersi veren hocanın seçmiş olduğu kitabın takip edilmesi şeklinde işlenmektedir. Okutulan kitapların hemen hepsi, önceki dönemlerde yaşamış âlimler tarafından kaleme alınmış, klasik ve geleneksel arapça eserlerdir.[95]

Medreselerdeki öğretim genelde tetkik ve tenkide müsaade etmeyen; sadece ayetlerin, hadislerin veya metinlerin şerh ve tefsirine dayanan bir metotla gerçekleştirilmektedir. Dersler ayet ve hadislerin yorumlanmasına fırsat vermeyen bir anlayışla okutulmaktadır.[96]

Medreselerde soru-cevap yöntemi kullanılmaktadır. Hoca öğrencilere soru sorup cevabını isteyebildiği gibi, öğrenciler de belirli bir kural ve sisteme göre hocaya soru sorabilmektedirler.[97]

Medreselerdeki eğitim-öğretim hazırlık sınıfıyla birlikte beş yıl sürmektedir. Ancak beş yıldan önce bitirenler olduğu gibi daha geç bitirenlerin de bulunması, sınıf geçme yerine ders/kitap geçme sisteminin var olduğunu göstermektedir.[98]

[94] M. ez-Zahiri, *a.g.e.*, s. 425; BGU Üniversitesi, Tüşündürmö kat, 2018.
[95] Salih Pay, M. Akif Kılavuz, *Kırgızistan'da Bir Din Eğitimi Kurumu: Medreseler,* Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi C.18, Sayı: 1, 2009 S. 267.
[96] Salih, M. Akif, *a.g.m.,* s. 270.
[97] Salih, M, *a.g.m.,* s. 270.
[98] Salih, M, Akif, *a.g.m.,* s. 267.

C. YABANCI DİL MERKEZLERİNDEKİ ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ

Özel bir kurum olan Yabancı Dil Merkezlerinde seviye grupları vardır. İlk seviyede Arap harfleri, bu harflerin nasıl birleştirilip okunacağı ve harekeler üzerinde durulmaktadır. Orta seviyede ise temel sarf ve nahiv bilgisi; ileri seviyede de ileri derecedeki sarf ve nahiv kuralları öğretilmektedir. Toplam ders süresi 9 ay, her seviyenin süresi 3 aydır. Haftada 3 gün ders olmaktadır. Ders süresi 1 saat 30 dakikadır.

Merkeze gelen öğrencinin ilk önce seviyesi belirlenir, daha sonra seviyesine göre bir sınıfa yerleştirilir.[99]

Merkezlerde okuma anlama, dinleme ve konuşma dersleri yer almaktadır. Bu derslerin işleniş tarzı da şöyledir: Dersi veren hoca öncelikle konuyu anlatır. Daha sonra öğrenciler tarafından anlaşılmayan bir konu varsa tekrar açıklama yapar. Her dersten sonra da konunun pekiştirilmesi amacıyla ev ödevleri verilir. Ertesi gün yeni derse başlamadan önce de yapılan ödevler hoca tarafından kontrol edilir.[100]

[99] M. ez-Zahiri, *a.g.e.*, s. 746.
[100] http://alatoocenter.kg/o-фонде/

SONUÇ

Sovyetler döneminden sonra bağımsızlığına kavuşan Kırgızistan'da Arapça eğitim ve öğretimi mümkün olduğunca yaygınlaşmış, bu alanda birçok yükseköğretim kurumları, medreseler ve yabancı dil merkezleri açılmıştır. Devlet üniversitelerindeki İlahiyat Fakültelerinde, Doğu Araştırmaları bölümlerinde, Uluslararası İlişkiler bölümünde ve Kırgızistan Müslümanları Dini İdaresi tarafından tesis edilen medreselerde Arap dili ders olarak okutulmaya başlanmıştır. Çünkü yıllarca Sovyetler Birliği yönetiminde kalan Kırgızistan'da bağımsızlık dönemine kadarki süre içinde resmi olarak Arapça eğitimi hiç verilmemiştir.

Kırgızistan bağımsız olduktan sonra halkın büyük çoğunluğunun Müslüman olması ve dine olan ilginin artması sebebiyle Arapça okuma yazmayı öğrenmek isteyenlerin sayısı çoğalmıştır. Arap ülkeleriyle olan resmi görüşmeler sayesinde de Mısır, Ürdün, Suriye ve diğer Arap ülkelerine gidip Arapça eğitim alma fırsatları oluşmuştur. Ayrıca kardeş ülke olan Türkiyedeki ilahiyat fakültelerine ve medreselere gidip Arapça öğrenme imkânı doğmuştur.

Arapça eğitimi için Kırgızistan'dan bu ülkelere giden öğrenciler başlangıçta zorluk çekseler de İslam dinine ve Arapça'ya olan ilgilerinden dolayı en iyi şekilde öğrenim görerek ülkelerine dönmüşler ve Kırgızistan'daki eğitim kurumlarında dersler vermeye başlamışlardır. Ayrıca kendi ülkelerindeki gençlerin ilgi ve kabiliyetine göre yeni öğretim metotları geliştirmişlerdir. Elbette bu alanda gelişme olmakla birlikte eksiklikler de vardır. Mesela medreselerde eğitim okuma yazmaya dayalı olduğu için, buralarda eğitim görenler pratik Arapçada, yani kendilerini Arapça olarak ifade etmede ve iletişim kurmada zorluk çekmektedirler. Bunun yanısıra sadece pratik Arapçayı öğrenenler de klasik Arapça kaynaklarını okuyup anlamada zorlanmaktadırlar. Bu yüzden daha sonraki dönemlerde bu iki sorunun çözülmesi için çalışmalar yapılması gerekmektedir.

Kırgızistan'da Arapça eğitim ve öğretimi için son dönemlerde yazılan eserler çok az olsa bile Arapça öğrenmeye yeni başlayanlar için yeterli sayılabilir. Ancak daha sonra bu alanda daha geniş çapta çalışmalar yapılması, eserlerin yazılması ve tecrübeli uzman eğitimcilerin yetiştirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

ABDULDAEV Esenkul, *Tildin Cana Cazuunun Kelip Çıgışı*, Frunze: Mektep, 1965.

AKILBEKOVA. Z, *Arabizmı / İstoçniki Formirovaniya Tyurkskih Yazıkov Sredney Azii i Yujnoy Sibiri*, Frunze: İlim.

AŞUR ALİ UULU Mavlyan, *Azhariya*, C. I, Bişkek: Printekspres Yayınları 2008

AŞUR ALİ UULU Mavlyan, *Sajida Arap Tili Morfologiya İlimin Üyrönüü Boyunça Okuu Kitebi*, Bişkek: Printekspres Yayınları, 2013.

AŞUR ALİ UULU Mavlyan, *Salsabilya*, Bişkek: Printekspres Yayınları, 2016.

AŞUR ALİ UULU Mavlyan, *Uçebnoye Posobiye Po İzuçeniyu Gramatiku Arabskogo Yazıka*, Bişkek: Printekspres Yayınları, 2016.

BARATALİEV Ömürbek, ALIMKULOVA Nuriyla, *Geografiya*, Bişkek: İnsanat Yayınları, 2012.

BARTHOLD Vasili Vladimiroviç, *Kırgızlar*, çev. Ufuk Deniz Aşçı, Konya: Kömen, 2002.

BARTHOLD Vasili Vladimiroviç, *Orta Asya Türk Tarihi Hakkında Dersler*, Ankara: Çağlar Yayınları, 2004.

BARTHOLD Vladimir Vasileviç, *Orta Asya Türk Tarihi*, Ankara: Çağlar Yayınları, 2004.

BASKAKOV Nikolay Aleksandroviç, *Tuyrkiskiye Yazıki*, Moskova: Vostochnıh Literatur Yayınları, 1960, s. 260.

BATMANOV İ. A. *Kratkoye Vvedeniye v İzuçeniye Kirgizskoğo Yazıka*, Frunze: Kirgosizdat Yayınları, 1947;

BUDAGOV Ruben Aleksandroviç, *Oçerki Po Yazıkaznanyu*, Moskova: Dovrodvet-2000 Yayınları, 1953.

DIYKANOV Karboz, *Kırgız Tili Tarıhınan*, Frunze: Mektep Yayınları, 1980.

ERCİLASUN Ahmet. B, *Türk Lehçeleri Grameri*, Ankara: Akçağ Yaınları, 2007.

EZ-ZAHÎRÎ Mahmud İsmail İbrahim, *Et-Tarih Luga Arabiya Fi Kırgızistan*, Bişkek: 2016.

GÖMEÇ Saadettin, *Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Tarihi*, Ankara: Akçağ Yayınları, 1999.

İBRAGİM Malsagfov, KALANDAROV Mederbek, MAMBETOV Nurdin, TURDUBAYEVA Ayzada, CEENBEK KIZI Madina, *Arapça-Kırgızça Sözdük*, Bişkek: İzbasma Yayınları, 2006.

İSMAİLOV Abdışükür, DOOLOV Sadıbakas, ABDILDAEV Düyşön, GAVAY Sadık, *Iyık Kuran Maanilerinin Kototrmosu*, Bişkek: Erkam Yayınları, 2006.

KARASAEV Kusein, *Kırgız Tilinin Orfografiyalık Sözdügü*, Bişkek: Mamlekettik til cana ensklopediya boboru, 2009.

MAKSÛDİ Ahmadhadi, *Muallimu-s Sanî*, Kazan: 1917.

MANSUR Alauddin, *Iyık Kuran*, Bişkek: 2001.

MOMUNALİEV Kadır, *Kırgız cana Arap tilindegi salyştıruulardın lingvostilistikalık tabiyatı*, Bişkek: Bişkek Gumanitardık Universiteti, 2008.

ÖMÜRBEKOV T., *Kırgız Tarıhı*, Bişkek: Kırgızstan Yayınları , 2003

SARAY Mehmet, *Kırgız Türkleri Tarihi*, İstanbul: Nesil Matbaacılık ve Yayıncılık, 1993.

YUDAHİN Konstantin Kuzmiç, *Rusça-Kırgızca sözlük*, Moskova: Sovetskaya Ensklopediya Basması, 1965.

YUNUSALİEV Bolot, *Kırgız Dialektalogiyası*, Frunze: İlim Yayınları, 1971.

YUNUSALİEV Bolot, *Kırgız Tili Cana Anın Dialektileri*, Frunze: İlim Yayınları, 1985.

YUNUSALİYEV B.M. *Kirgizskaya leksikologiya*, Frunze: Kırgızuçpedgiz, 1959.

Makaleler

AKKAN Erdoğan, *Kırgızistan*, T.D.V. İslam Ansiklopedisi, C.25, Ankara: TDV Yayınları, 2002, s. 441.

CEBECİ Suat, *Kırgızistan'da Dini Durum ve Din eğitimi*, Araştırma Raporu, Bişkek: 2014, s. 36.

CUMAKUNOVA Gülzura, *"Kırgız Türkçesinde Arapçadan Alıntı Kelimeler"*. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD) / 9 (December 2008), ss. 101-117.

DAM Hasan, *Kırgızistan'da Yüksek Din Öğretiminin Problemleri Üzerine Bir İnceleme*, Oş Devlet Ünıversitesi İlahiyat Fakültesi İlmi Dergisi 20-21. sayı 2015, ss.29-39.

ERDEM Mustafa, *Kırgız Türkleri Sosyal Antropoloji Araştırmaları*, Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2000, ss. 58-59.

KOZUKULOV Timur, *Kırgızistan'da Dini Kurumsallaşma ve Toplum*, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 1. Sayı C.1 Sayı:1, 2015, ss. 177-209.

KUNDUZOV Erkinbek, Kırgızcadaki Arapça Kelimeler Ve Bunların Arapça Öğrenimindeki Yeri, (Yüksek lisans tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2006, s. 9.

PAY Salih, M. KILAVUZ Akif, *Kırgızistan'da Bir Din Eğitimi Kurumu: Medreseler*, Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi C.18, Sayı: 1, 2009 ss. 247-278.

SARAY Mehmet, *Kırgızistan*, T.D.V. İslam Ansiklopedisi, C. 25, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002, s. 442.

YUNUSALIYEV B., *Kırgız Dili Ve Diyalektleri*, çev. Erhan TAŞBAŞ, Gazi Türkiyat, Güz 2016, ss. 241-267.

İnternet kaynakları

Eliana-Maryam Satarova, *Suudi Arabistan Kültür ve Eğitim Merkezi Bişkek*, Umma dergisi.2016/2/03.http://ummamag.kg/ru/news/439_v_bishkeke_otkrylsya_centr_kultury_i_izucheniya_saudovskoi_aravii

ERALİEV Meerbek, Arabic for beginners I, 2013 https://auca.kg/en/p19628232/1154/

http://alatoocenter.kg/o-фонде/

http://davha.kg/video/

http://iuk.kg/ale/about-us/

http://main.iksu.kg/%d1%84

http://muftiyat.kg/ky/page/maalymat

http://www.azharia.com/#apps

http://www.stat.kg/kg/opendata/category/279.

http://www.strong.kg/features-mainmenu-47/shkola-dlya-devochek-salsabil.html

https://alif.tv/musulmanskaya-shkola-daet-luchshee-obrazovanie-v-bishkeke/

https://www.azattyk.org

https://www.azattyk.org

https:/muftiyat.kg/birdiktuu-programma.

İdealsas Yurtdışı Eğitim Danışmanlığı, Kırgizistan'da Lisans ve Önlisans Eğitimi Fırsatları, 2014. https://www.idealsas.com/Universite-Egitimi/Kirgizistanda-Universite http://www.stat.kg/kg/opendata/category/279.

Super İnfo, Mahmut Kaşgari Doğu Üniversitesi, №646, 2015, https://www.super.kg/mobile/article/show/31409

Tarihçe, Ala-Too Geliştirme Merkezi, http://alatoocenter.kg/o-фонде/

Tarihçe, Cusup Balasagun Kırgız Millî Üniversitesi, https://www.knu.kg/ky/index.php?option=com_content&view=article&id=200:2010-03-12-16-06-01&catid=46:cat-obshiesvedeniya&Itemid=74

Tarihçe, İşenalı ARABAEV adını taşıyan Kırgız Devlet Üniversitesi, http://arabaev.kg/index.php?option=bashy&id_blok=80.

Tarihçe, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, http://manas. edu.kg/index.php/tr/?option=com_content&view=article&id=567&Itemid=700&lang=tr

Tarihçe, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, http://manas. edu.kg/index. php/kurumsal/tanitim/tarihçe

Tarihçe, Kırgız-Rus Slav Üniversitesi, https://krsu.edu.kg/sveden/index.html

Tarihçe, Orta Asya Amerika Üniversitesi, https://www.auca.kg/ru/auca_at_a_glance/

Tarihçe, Oş Devlet Üniversitesi, http://www.oshsu.kg/univer/?lg=1&id_parent=5502

Tarihçe, Satıbaldı Naamatov Narın Devlet Üniversitesi Arap Dili ve Madaniyat Borboru, http://nsu.kg/?page_id=135

Tarihçe, Satıbaldı Naamatov Narın Devlet Üniversitesi, http://nsu.kg/?page_id=323

Turgunbaev Emil, Mahmut Kaşgari Doğu Üniversitesi, http://www.chygysh.kg/about.html, 2016.

W.Barthold, a.g.e., s. 119.

www.bhu.kg/home/about-us

www.kiu.kg

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

TEZ ÇOĞALTMA VE ELEKTRONİK YAYIMLAMA İZİN FORMU

Yazar Adı Soyadı	**Bekzat ASANBEKOV**
Tez Adı	**BAĞIMSIZLIK DÖNEMİ KIRGIZİSTAN'DAKİ ARAPÇA EĞİTİMİ VE ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ**
Enstitü	**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**
Anabilim Dalı	**ARAP DİLİ VE BELAGATİ**
Tez Türü	**YÜKSEK LİSANS TEZİ**
Tez Danışman(lar)ı	**DOÇ. DR. FADİME KAVAK**
Çoğaltma (Fotokopi Çekim) İzni Kısıtlama	☐ Genel Kısıt (6 ay) ☒ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin veriyorum.

Hazırlamış olduğum tezimin belirttiğim hususlar dikkate alınarak, fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından hizmete sunulmasına izin verdiğimi beyan ederim.

Tarih : 26.08.2019

İmza :